

Edu & Tegu

teeb
Eesti noored
ettevõtlikuks

Ettevõtlikkust saab ja tuleb õppida

MAILIS REPS
HARIDUS- JA
TEADUSMINISTER

Targaks ei sünnita, vaid õpitakse. Sama kehtib ka ettevõtlikkuse kohta. Mõnes inimeses on ettevõtlikkust rohkem, mõnes vähem, kuid kindel on, et seda saab õppida ja arenda-

da. Meie kõigi elu on ettevõtmisi täis – alates igapäevastest toimetustest nagu päeva planeerimine ja lõpetades tegemistega, millele pühendame aastaid, näiteks õpingud, mõni ametialane projekt või oma ettevõte.

Ettevõtlik olemine ei tähenda ainult ettevõtjaks hakkamist. Ouline on algatusvõime, eesmärkide seadmine ja nende nimel töötamine ning oma ideede elluviimine. Need ettevõtlikkuse, aga ka ettevõtlusega seotud omadused on vajalikud igale inimesele igapäevaselt nii õpingutes, tööl kui kodus.

Kõige tähtsam on valmisolek väljakutseteks, proovimine ja katsetamine – ettevõtlik inimene on julge. On loomulik, et mõni katsetus võib lõppeda ebaõnnestumisega, kuid tark ja ettevõtlik inimene õpib viga-

dest. Ta ei lase end takistada hirmul kriitika ja ebameeldivuste ees. Ütleb vanasõnagi, et magavale kassile ei jookse hiir suhu.

Ettevõtlik hoiak on moes

Mul on heameel, et Eestis on hoogsalt suurenenud nende koolide arv, kus ettevõtlik hoiak on kogu organisatsiooni ühine võtmesõna ning oma rolli on mõistnud ja mõtestanud nii koolijuht kui kogu koolipere. Õpilaste ettevõtlikkust saab edukalt toetada iga õpetaja, lõimides ettevõtluspädevusi ainetundidesse. Asi edeneb paremini, kui kooli juhtkond on ettevõtliku hoiaku omaks võtnud ning toetab seda.

Vaatamata sellele, et ettevõtlusõpet on üha sagedamini koolide õppekavas, on õpe mõnel juhul

liialt loengu- ja faktipõhine. Ainult koolipingis istudes on raske ettevõtlikuks saada. Õppurid peavad saama praktilise kogemuse, algatades mõne uue projekti ja juhtides seda, olgu selleks siis koolipeo, heakorrapäeva või talgute korraldamine või oma õpilasfirma loomine ja juhtimine. Peaasi, et päriselt, mitte paberil. Veel parem, kui tegemistesse kaasatakse ka ettevõtteid ja teisi organisatsioone.

Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe sidumist oma õppeprotsessis on alustanud ligi kolmandik Eesti koole. Loodan, et nende vilistlastest sirguvad nii ettevõtlikud töötajad kui ettevõtete loojad. Kutsun kõiki õppeasutusi osalema ettevõtlusõppe programmi Edu ja Tegu tegevustes, et ettevõtlusõpe oleks kättesaadav igale noorele. Nii ettevõtlikud, kui on meie praegused noored, on tulevikus Eesti riik.

“Kõige tähtsam on valmisolek väljakutseteks, proovimine ja katsetamine – ettevõtlik inimene on julge.

**STARTER – SEE ON
PRAKTIKUMID,
KONTAKTIDEVÕRK,
NÕUANDED
JA TUGI LK 6**

**JOEL OSTRAT ON
ÕPPINUD KOKAKS
JA PEAB END
PIGEM KOKAKS KUI
ETTEVÕTJAKS LK 7**

**MÕELGE KASVÕI
RAJA TEELELE, KES
TAVAPÄRASEST
KURAASIKAM
LK 7**

**ME OLEME KOOLIS
ALATI OODATUD,
EI PEA KUTSET
OOTAMA
LK 3**

**EDUELAMUS AITAB
ÕPILASEL ENDASSE
USKUDA JA
AVADA TEEOTSI
LK 3**

Minu laps ja ettevõtjaks? Nalja teete!

HEIKKI SAL-SALLER,
KEILA KOOLI
LAPSEVANEM

„Isa, anna mulle kümme eurot!”
“Milleks sul seda vaja läheb?
Jah, võin sulle raha anda, aga
kas sa üldse tead, kust raha
tuleb?”

Ühel hetkel hakkavad
lapsed aru saama, kust tu-
leb raha ja et see koht ei ole
rahaautomaat. Arvatavasti
ei kujuta aga suur osa lap-
sevanemaid, kes ise ette-
võtlusega ei ole tegelenud,
enda last ettevõtjana, vaid
seotakse järeltulijate tule-
vik mõne konkreetsema
tõuga.

Kui kaubitseti tossudega

Olin 12-aastane, kui tänase Vabaduse
väljaku bussipeatuses tuli minu juur-
de üks vanem kutt, “ärikas” ja pakkus
40 rubla eest Karhu tossu. Tossud
olid ilusad ja kallid, nende hind võiks
olla praeguses rahas 200 eurot. Nad
jäid rahapuudusel ostmata, vanemate
palk oli nii 120-150 rubla kuus. Kutt
aga oli need ostanud arvatavasti poole
odavamalt. Meenub Mustamäe ABC
kaupluse juures õhtuti althõlma kõr-
vetatud suhkru- ja kukekõmmidega
viie kopika eest müünud mees. Välis-
reisidelt toodi tasuta saadud kilekot-
te, mida müüdi kahe rubla eest.

Äri tegemist Nõukogude Liidus
nimetati mittetõiseks tuluks. Samas
eeldasid kõik „mittetõised“ raha tee-
nimise viisid ettevõtlikkust, see oli
suur töö ja risk – kukekõmmidega
võis miilitsale vahele jääda, välisreisilt
kilekottidega tulles või soomlastelt
tosse kaubeldes sattuda julgeoleku
huvi alla. Aga kes noil aegadel tege-
les ostu-müügiga, võis endale roh-
kem lubada.

Ettevõtjaks või äri-meheks?

Edukus ettevõtluses ei ole üks-ühe-
le seoses edukusega koolis. On vaja
tahtmist, järjekindlust ja vaistu. Seda
viimast koolis ei õpetata. Gümna-
sistidele võib rääkida anekdooti,
kus kunagi kahe-kolmemees olnud
rahvusvaheline äri-mees ning oiviku-
na õpetajaid rõõmustanud aktuaar
kohtuvad klassi kokkutulekul. Endine
viimees küsib endiselt kolmemehelt,
mis valemiga edukaks saab.

„Ostan neid vidinaid kolme dol-
lariga, müün edasi viiega ning ei saa
isegi aru, kuidas vaid kahe protsendi-
ga nii kaugele olen jõudnud,” kostab
vastuseks.

Äri tegemiseks tuleb olla ettevõt-
lik, kuigi iga ettevõtja ei ole kaupu
odavamalt ostev ja kallimalt müüv
äri-mees. Näiteks kingsepp või juuk-
sur on oma teenust müües ettevõtja.

Mida varem, seda parem

Mu lapsepõlvettuttavast ettevõtja on
öelnud õpetlikud sõnad: „Mida va-

rem oma ettevõtte teed, seda vähem
kahetsed.” Tagantjärele tark olles
kahetsen liiga hilja alustamist, sain
töövõtja mugavustsoonist liiga hilja
välja. Kahetsenud ei ole seda korda-
gi, sest kõike saab ise sättida ja ma-
janduse halastamatust toimimisest
õppida ja arvestada.

15 aastat kogemusi

Olen rohkem kui 15 aastaga teinud
mõne tähelepaneku, käinud koo-
lis rääkimas – ja soovitan lugeda ja
mõelda, kas soovitaksite oma lapse-
le ettevõtjaks hakkamist.

- **Palka maksavad kliendid.** Pal-
ka maksavad sulle kliendid ja mitte
keegi muu. Need kliendid tuleb sul
müügitõuga ise leida, teenida nende
heaks kiit ja koostöö jätkumine. Sinu
klient on kuningas. Raha teenimine
on hea nalja tegemise kõrval teine
kõige raskem asi maailmas.

- **Oled iseenda kõige targem ja ka
kõige lollim ülemus.** Sul ei ole “kui-
das teha?” mitte kelleltki küsida. Sa-
muti ei saa sa toetuda tobedale põh-
jendusele, et „pean ülemusega nõu
pidama” või „ülemuselt luba küsima”
– ettevõtja puhul need ei kehti.

- **Elad koos oma ettevõttega 24/7.**
Sa oled oma ettevõttega laulatatud
ööpäev otsa, sa oled temaga mõttes
ja teos koos rohkem kui abikaasa ja
lastega. Pastakal ei saa lasta kell viis
kukkuda.

Lugesin ühest õpikust, et ettevõtja
saab oma vaba aja üle ise otsustada.
Jah, saab küll, aga tööaeg on väga
pikk. Samas, oma firmas töötav ette-
võtja on maailma kõige motiveeritum
töötaja!

- **Põhireegel on: enne tulu saamist
kata kulud.** Mis veelgi hullem, kulu-
sid peab pidevalt kontrolli all hoidma
ja mitte mingil juhul lasta tulusid üle-
tada. Tahaks istuda klaasmaja ülemi-
sel korrusel, lõunatada kallis mahe-
restoranis ning musta Saksa autoga
koju sahistada? See on väga kulu-
kas ja mõnikord ka ebaratsionaalne.
Suure tööga saab mõistagi kõike.

- **Raha ei ole kunagi liiga palju.**
Võib juhtuda, et palgapäeval ei saa

ettevõtja endale palka maksta, kuna
kliendid ei ole arveid õigeaegselt
tasunud ja olemasolev raha läheb
kõigepealt maksudeks ning mõne
kiirema arve tasumiseks. Jah, käi-
bekapitali laen kibeleb pangast sinu
juurde, kuid liigne laenamine on kur-
jast. Samas majandavad tublid ja
kokkuhoidlikud ettevõtjad oma ette-
võtted kasumisse ning premeerivad
end märksa madalama maksumää-
raga kasumirahaga.

- **Palgakulud on koos maksudega.**
Kõige suurem kulu on palgad, kulu
mõistmiseks tuleb netosissetulek
korrutada umbes 1,7ga. Tööjõumak-
sud on kõrged, kuid neid peab tasu-
ma.

- **Määramatus on kohati väga suur.**
Tihti häirib määramatus – kliendid
pole otsustanud, mida nad tahavad
ja üldse, kas tahavad sind. Seega,
kliente peab olema palju!

- **Sind ei saa töölt lahti lasta.** Hea
uudis on see, et sind ei saa töölt lahti
lasta. Nii et juttu „tule esmaspäeval
minu kabinetti” või häbistava stiiliga
vallandamise-SMSi sa ei saa. Vallan-
dada saavad vaid sinu kliendid, kes
sinu mugavuse või muul põhjusel tel-
limuse lõpetavad.

- **Kõige alus on alati töö.** Mulle
meeldib musterettevõtja, kelneri- ja
puidutööga alustanud Jüri Mõisa
aastatetagune mõte: olen iga päev
tööle minnes oma lastele eeskujuks.

Ebavõrdsed võimalused ettevõtlusega alustamiseks?

LIISA PAKOSTA
VÕRDSETE VÕIMALUSTE
VOLINIK

17-aastane Marie tahtis teha oma
ettevõtte. Äge! Äriidee oli jõu-
kohane. Ettevõtlikkusest ja eriti
ettevõtlikest naistest on meil ju
suur puudus! 17 eluaastat tun-
dus ka tegijaküps – inimene os-
kab kolme võõrkeelt, lahendada
integraalvõrrandeid ning tunneb
kosmosefüüsikat. Alaealistel pidi
ettevõtlusega alustamisel min-
gi jama olema, teadis Marie. Nii
läbski esimene telefonikõne alus-
tavaid ettevõtjaid nõustavasse
Ettevõtluse Arendamise Sihtasu-
tusse. “Meilt küsitakse sageli, et
kuidas alaealistel see ettevõtte
asutamine on, aga me ei tea.
Kohtu käest peab küsima.” Kõ-
nele kohtumajja tuli vastus: „Meilt
sageli küsitakse seda, aga siin ei
saa üldist nõu anda, kuna iga asi
vaadatakse eraldi läbi. Kohtule
avalduse koostamist asja läbivaa-
tamiseks me ei nõusta, pöörduge
advokaadi poole.”

Aga siis õpilasfirma, see tun-
dus äge võimalus? Marie koolis
selleks vajalikku koolitust läbinud
juhendajat polnud. Neiu ei andnud
ikka alla. Mõne teise kooli juurde
saab siis ehk liituda? Ei saa, sest
õpilasfirma tegemine on sisuliselt
sarnane valikainele, mida saabki
võtta üksnes sama kooli hinge-
kirjas olev õpilane. Kui oma koolis
seda valikainet ja juhendajat pole,
siis pole. Surnud ring.

Kaks loosipiletit

Seega sõltub ettevõtjakogemus
alaealisele kahest loosipiletist –
kas kohtuga asjaajamiseks advo-
kaadi palkamisest või koolist, kus
on vastava eriväljaõppega õpilas-
firma juhendaja.

On arusaadav, et riik peab
panema mingid piirid ettevõtete
asutamisele. Selle mõte on veidi
noorte endi, aga peamiselt ette-
võtete klientide kaitse – kaupade
ja teenuste ostjad peavad saama
kindlad olla, et teisel pool on vas-
tutustundlik ja maailma asjadest
aru saav inimene. Et kui raha
maksad, saad lubatud kauba või
vähemalt raha tagasi. 17-aastane

on piiratud teovõimega. Tema teo-
võimet saab kohus laiendada või siis
saab juhul, kui kool selleks võimalust
pakub, asutada õpilasfirma. Ent kas
ei ole mitte käes aeg kohtu koormust
kergendada ning noorte ettevõtlikku-
sele hoogu anda, pakkudes õpilas-
firma loomist ka kooli õppekavast ja
personalist sõltumatult?

Piiravad piirangud

Oleme riigina usaldanud noortele va-
limisõiguse kohalike omavalitsuste
valimistel. Seega oleme kindlad, et
16-17-aastased oskavad hästi ana-
lüüsida, kas omavalitsus peaks müü-
ma kohaliku vee-ettevõtte aktsiaid
või mitte, kas majanduslikult on ka-
sumlikum maad müüa või anda hoo-
nestusõigust, kas teenust osutada
ise või osta sisse. Need on valimis-
debattide ja kandidaatide võrdlemise
tavalised küsimused.

Samu inimesi peame me igati küp-
seteks otsustama perekonna loomise
üle või tegema kaalutletud otsust,
kas laps sünnitada või rasedus kat-
kestada. Põhiõiguslik ja tsiviilõiguslik
teovõime ei peagi kattuma, ent mõt-
lemisainet võiks anda küll. Kui otsime
tikutulega taga noorte ettevõtlikkust,
ja kui ettevõtte mentoreid pakutakse
hea äriidee korral riigi toel täiskasva-
nueas, siis ehk võiks see teenus olla
lihtsamaks tehtud ka 16-17-aastaste-
le, keda üldiselt peame vastutustund-
likeks otsustajateks. Paradoksaalselt
on selles vanuses noorel piirangute
tõttu keerulisem saada ettevõtluse
ettevalmistamiseks vajalikke oskusi
juhul, kui neid eri riiklike programme
kaupa pakutakse.

Praegu sõltub liiga palju lapse-
vanema advokaadisuutlikkusest ja
koolist. Eriti lihtne lahendus oleks,
kui noore ettevõtlusõppe võimalus
ei sõltuks ainult kooli õppekavast.
Kuni õpilasfirma loomise pakkumine
pole kohustuslik kõikidele koolidele,
peaks olema tagatud ligipääs soovi
korral liituda teiste koolide õppeka-
vaga või mõne üleriikliku toetusprog-
rammiga.

Firmaomaniku kogemusega
noored on paremad vastutusevõt-
jad ja suhtlejad, tõenäolisemalt et-
tevõtlikud ka tulevikus. Kõik need
oskused annavad edasiseks eluks
oluliselt parema stardipaku, mida
väärivad kõik.

Täpsed terminid

TIIT TAMMEMÄGI, ETTEVÕTJA JA KOOLITAJA

Ettevõtlusõpe on oluline. Oluline on õppida rääkima
sellest õigete sõnadega – juba väikesest peast peab
tegema vahet ettevõtlusel ja äriajamisel. Ettevõtlus
on suurem, kogukonnale panustav tegevus, äri-me-
es tegutseb kitsalt oma kasu saamise, raha teenimise
nimel. Seetõttu võib mõista, et mõni lapsevanem
kardab ettevõtlusõpet koolis – ta pelgab, et lastest
tehakse ettevõtlustunnis ärikas.

Meie kõigi ülesanne on oma noori inimesi harida
ja aidata neil ettevõtlikkust iseendas üles leida.

Ka inglise keeles on kaks eraldi sõna *entrepre-
neurship* ja *business*, selle teadmise taustal on hea
meeles pidada, et ettevõtja ja äri-me-
es on kaks eri-
nevasse suunda viitavat mõistet ja valesti kasuta-
mine võib olla ka eksitav või isegi solvav.

Ajaleht Edu ja Tegu ilmub ettevõtlusõppe programmi Edu ja Tegu raames.

Seda programmi viib aastatel 2016-2020 ellu Haridus- ja Teadusministeerium ning toetab Euroopa Sotsiaalfond.

Koostajad Liina Pissarev (Edu ja Tegu) ja Epp Alatalu (In Nomine) • Makett Creatum, In Nomine, OÜ Viies Viis • Trükk Kroonpress

Muudame ettevõtlusõppe kohustuslikuks?

VASTAB EDU JA TEGU AASTA 2017 ETTEVÕTLUSÕPPE MENTOR **KULDAR LEIS**

Kuidas meie õpilastes ettevõtlikkust ja ettevõtlusõpet kooskõlas ja koosmeeles ärgitada?

Ettevõtlikkuse süstimiseks ja ettevõtlusest arusaamiseks panustatakse Eestis nii põhikoolides kui gümnaasiumites väga palju. Alguses oli see vaid mõne üksiku kooli tublidus, aga praegu on see nii suuremas osas Eesti koolidest. Määrav on teema tähtsustamine kogu Eestis, aga tegelikud elluvijad on koolide ettevõtlus õpetajad, kellel kindlasti peab olema koolijuhhi toetus. Lihtsustatult öeldes on koolis õpilasfirmas tegutsenud noored ülikooli minnes tunduvalt altimad õpinguid ettevõtlusega siduma, nad on avatumad tudengitiimide tegemistes ja võistlustel.

Kas erinevaid konkursse on liiga palju või ongi tore, et neid on nii palju?

Väga hea, et erinevaid konkursse on tõesti palju ja detsentraliseeritult, sellevõrra on kandepind ka laiem. Tähtis on, et kõik noored, kes vähegi julgevad lavale tulla, seda ka teevad ja lihtsam on alustada väiksemast kohast või lavalt. Nagu päris ettevõtluseski, kohe ei tohi minna haarama suurt tükki, sest võib läbi kõrbed ja

kaob julgus teist korda proovida. Tihti on ka konkursid erineva suunitlusega, näiteks sotsiaalne ettevõtlus või ürituse korraldamise ideede elluviimine.

Eks edasi- viiv on seegi, et konkursil saab oma võimeid ja õpitut oskusi teistega võrrelda?

Olen sageli näinud arengut, alates noore esimesest esinemisest kuni mitu aastat hiljem „vana kalana“ tegutsemiseni. Võistlused, pärastine mentorlus ja idee potentsiaalne elluviimine annab tohutu kogemuse. Ma julgustan lapsevanemaid publikuna neist konkursiesinemistest osa saama ja lapsi kindlasti kodus ka ettevõtlikkuse arendamisel toetama. Kuigi lapsevanemana võin ise olla palgatöötaja, siis praegused noored peavad kasvama mitmekülgseks ja ettevõtlikuks, sest muidu kihutab

2017. aasta parimad vasakult: Võru Gümnaasiumi direktor Karmo Kurvits, Andri Tallo, ettevõtlusõppe mentor Kuldar Leis, Innove programmijuht Katrin Kivisild, Pärnu Vanalinna Kooli huvijuht Marje Vaan, minister Mailis Reps, Kaubandus-Tööstuskoja peadirektor Mail Palls

maailm oma arengus nende eest ära.

Ja muidugi julgustan ma vanemaid, eeskätt neid, kes ise ettevõtluses, olema koolile partneriks ettevõtlustundide läbiviimisel. Me oleme koolis alati oodatud, aga ei pea kutset ootama, tuleb olla ise julge ja julgustada noori ettevõtlilikud olema.

Küsis Epp Alatalu

5 põhjust, miks annan ettevõtlusõppetunde suisa viies koolis?

Aljona Kantor (JA Eesti), Kersti Loor (JA Eesti direktor), Oliver Olmaru, olümpiaadi võitja, PMG 12. klssi õpilane, EBSi rektor prof PhD Arno Almann, Henton Figueroa majandus- ja ettevõtlusõpetaja. Foto: Alisa Bostan

- 1 Lapsed ei sünni ettevõtjana, meie peame andma neile mõned tööriistad, mille kasulikkust on ajalugu kinnitanud - näiteks SWOT analüüs, turundusmeetmetestik või eelarve koostamine.
- 2 Majanduslik mõtlemine kutsub väärtustama kõike loobumiskulu järgi. Sellega koos on vaja kaaluda võimalikke alternatiive ning avastada asenduskaubad. Õpime koolis vastama küsimusele miks seda teen?
- 3 Ettevõtjad ja õpilased saavad majandusõppe programmi raames sageli kokku.
- 4 Noorena õpime äriplaani paika panema, arvutama praegust puhasväärtust, kulumit ja projekti siseintressi. Mida varem see selgeks saadakse, seda suurem kasu edaspidi.
- 5 Nõudluse ja pakkumise lineaarsete mudelite abiga on hea selgitada tarbija ja müüja käitumist. Nende loogika järgi mõistame ümberringi toimuvat. Võiks teada, mis on oligopol, konkurents, monopson, tariifid, dumping, aktsiisid, jneNii arendamegi ühiskonda.

Henton Figueroa, Tallinna 21. kooli, Rocca al Mare kooli, Pirita Majandusgümnaasiumi (PMG), Tabasalu Ühiskooli ja Kristiine Gümnaasiumi majandusõpetaja ning ettevõtja. Tšilli aukonsul Eestis

Vanemate huvi toetab koolitööd

Koolijuhina näen, et meie koolilastel on vaja ettevõtlusõpet ja majandus-alaseid teadmisi mitmel põhjusel. Esiteks sellepärast, et ettevõtluse ja majandustegevuse üle mõeldes, ettevõtte või töötaja ees seisvaid ülesandeid lahendades tekib võimalus siduda koolivälise eluga muid teadmisi, mida erinevates ainetes omandatakse. Kool kui sotsiaalne keskkond ja koolis õppimine on nii intensiivsed, et hõivavad pea kogu koolilaste tegevuse sisu ja muutuvad omaette „maailmaks“. Ja nii ei kujutagi põhikooli või gümnaasiumi lõpetajad ette endale tulevikuks muud tegevust peale õppimise.

Hästi läbimõelduna saab ettevõtluse ja majandusruumis tegutsemise õpe olla sillaks koolis õpitud akadeemiliste teadmiste ning majanduse ja õigusruumi vahel, mis kooli ümbritseb. Alates kirjaliku teksti koostamise oskusest kuni keemias õpitud tehnoloogiate rakendamiseni ettevõtluses.

Teine sild, mida ettevõtlusõpe ja majandusalased teemad koolis ehitavad, on vanemate ja laste vahel. Siin saab kool teha koostööd peredega, lapsevanematel on palju rohkem praktilist majandusruumis ja ettevõtluses tegutsemise kogemust kui kooliõpetajatel.

Tahame oma kooli kogukonna potentsiaali rohkem kasutades ettevõtlusõpet elule lähemale viia. Ühiselt reaalseid tööalaseid probleeme arutades ja kogemusi vahendades ei piirdu koostöö kodudega lastevanemate koostööle või kodutöödes järele aitamisega – vanemad saavad kaasa rääkida hariduse sisus. Kolmas põhjus ettevõtluse ja majanduse teemade mahtu koolielus suurendada anda nii vormi kui sisu ka üldisele ettevõtlikkusele – pädevusele seada endale eesmärgid, nende poole liikuda ja seda liikumist mõõta. Olgu tegemist omaenda õpitulemuste planeerimisega või kooli ürituste korraldamisega või õpilasfirma projektiga, igale sihipärasele tegevusele pakuvad ettevõtluse ja majanduse teemad tuge ja julgustust.

Nii ettevõtlus- kui majandusõpe on meie koolis integreeritud tunniplaan ja tunnivälistes tegevustes. Nooremates klassides on need ühiskonnaõpetuse kursustes ja projektõppes, gümnaasiumis valikainetena. Neis tundides on enam vähem võrdset majandusteooriat, terminitest arusaamist ja praktilisi majandusülesandeid. Oluline on meil ka töövarju päev, mis on just vanematekogu korraldada.

Olen väga seda meelt, et ettevõtlikkuse-õpet on vaja ja julgustan kõiki koolijuhte integreerima majandusõpet ainetundidesse ja siduma.

Heiti Pakk, Rocca al Mare kooli direktor

Ärgitame ettevõtlikkust oma erilistes õpilastes

Ettevõtlikkuse ärgitamine õpilastes on väga oluline. Teame seda hästi, meie kooli lõpetajad ei ole just oma erilise tõttu tööturul avalisüli oodatud. Tõttame selle nimel, et lõpetaja on valmis end aktiivse töötajana liikmena tunnetama, olgu siis enda tööle pakkumisel või ise ettevõtlusega tegelemisel.

Seni on meie koolis ettevõtlikkus olnud üks õppekava läbivatest teemadest – õpilasi jõustavad ja innustavad peamiselt klassiõpetajad ja -juhatajad. Oleme jõudnud tublide tulemusteni ettevõtmistes, mis esmapilgul võivad tunduda väga keeruliselt saavutatavad. Kooli eripärast tulenevalt võib, tõsi küll, kõrvaltvaatajatel olla protsessi keerukust raske märgata.

Ministeeriumi ettevõtlikkust arendavate programmidega ei ole koolil seni veel kokkupuuteid olnud. Suve- ja teistegi vaheaegade ajal tegevuse leidmine on meie õpilaste jaoks suur murekoht – hoolimata ettevõtlikkuse astmest eeldab see sageli siiski täiskasvanupoolset tuge ja struktureerimist. Oleme pakkunud oma õpilastele võimalust küll näiteks (linna)laagri formaati. Nüüd, kui saime teada Edu ja Tegu konkursist, siis sellest osa võtmine võiks ehk olla uus ja põnev väljakutse ka meile.

Eduelamus on õppimise ja arengu juures määrava tähtsusega. See aitab õpilasel endasse uskuda ja avada uusi teeotsi. Ka selliseid, mille olemasolust ei pruugi enne eduelamuseni jõudmist aimugi olla ei õpilasel ega tema juhendajal. Ei pruugi olla oluline, mis vallas eduelamus sünnib, mistõttu on juhendajate ja õpetajate orienteeritus õpilase võimetekohase tegevuse toetamisele ääretult tähtis. Ainult nii avastame peidus olevaid andeid.

Tiina Kallavus, Herbert Masingu kooli direktor

Kui kogukond toetab, tuleb ka edu

Ettevõtlikkuse ärgitamiseks ja ettevõtlikkuspädevuse arendamiseks on palju viise, meie kasutame Junior Achievementi programme ja oleme Ettevõtliku kooli võrgustikus. Vaieldamatult on üks eeldus koostada koolis selline õppekava, mis lisaks riiklikule õppekavale annab igale koolile oma näo. Gümnaasiumiosa õppekava arendamisel püüame Vändras tagada, et õppekava on mitmekesine ja valikainetena pakuksime ettevõtliku hoiakut kujundavaid ja kinnistavaid valikuid. Seda toetavad kursused: avalik esinemine, projektijuhimine, läbirääkimiste oskused, raamatupidamise alused jne. Püüame kooli traditsiooniks kujundada ka seda, et koolis toimuvad üritused olgu õpilaste endi korraldatud ja seda tehakse integreerituna ainetundides.

Väga tähtis on õpetajate ja koolitöötajate isiklik eeskuju. Innustunud õpetaja suudab hoida iga õpilase tegevuses ja koolijuhhi vastutus on leida ja hoida selliseid inimesi. Ning kogukonna roll on toetada ja tunnustada igat edu ja igat tegu.

Jätkusuutlikkus on olemas siis kui kool väärtustab kogukonda ja kogukond väärtustab oma kooli.

Margret Privits, Vända Gümnaasiumi direktor

Vändra ettevõtlusõpe ulatub Jakobsonist DNA ahelateni

SILJA ENOK
VÄNDRA GÜMNAASIUMI
ÕPETAJA

Vändra Gümnaasiumis alustasime algklasside majandusõppega juba 1994. aastal. Läks veidi aega, enne kui mõistsime, mil määral rikastame oma tunde, kui avame klassiüksed uutele õpetajatele, näiteks ettevõtjatele ja vilistlastele.

Ettevõtlikkus määrab meie kõigi heaolu, seda peab ärgitama, koos otsustus- ja vastutusjulguse kasvamisega. Meil Vändra Gümnaasiumis algab majandusõpetus 1. klassist tunniplaani-tunnina ja kestab põhi- kooli lõpuni, gümnaasiumis on see üks valikkursustest. Majandusõppes kasutame Junior Achievement Eesti programme ja õppematerjale. Lisaks majandusõpetuse tundidele korraldame teemapäevi, eesmärgiga aidata õpilastel mõista igapäevaelu ja karjääri seotust koolis õpituga.

Juba kuuel aastal oleme pidanud ettevõtlus- ja karjääripäevi, kus erinevate elualade esindajad on tutvustanud oma haridusteed, karjääri- valikuid ja seda kuidas koolis omandatu on aidanud elus edasi jõuda. Ettevõtjad on viinud läbi töötube, õpilased-õpetajad käinud firmades õppekäikudel ja olnud praktikal. Ettevõtlus- ja karjäärinädalatel on tähtis roll kohalikel ettevõtjatel, meie vilistlastel ja kogukonna liikmetel.

Suursündmus: aulaloengud

Ettevõtlusnädalate suursündmuseks on aulaloengud, kus õpilased kõrvuti kohalike ettevõtjatega osalevad kutsutud esinejate inspiratsiooniloengutel. Peaesinejat valides oleme lähtunud karjäärinädalate teemast ja ainevaldkonnast, mida oleme soovind õpilastele tutvustada. Loenguid on pidanud Marek Helm, Meelis Atonen, Mart Noorma, Volli Kalm, Tõnu Esko, Mart Kalm.

Majandusõppe ja kogu õppetöö üks sõnastatud eesmärke on koostööoskuste arendamine. Ette-

tevõtlus- ja karjääripäevad on toimiva ja areneva koostöö hea näide. Ettevõtlusnädalate teemade valik on aja jooksul kasvanud lähemast ümbrusest kaugemale, kodusest ettevõtlu- sest geeni- ja kosmosetehnoloogia- ni.

Alustasime üsna traditsiooniliselt, kui võtsime eesmärgiks tuua lapsevanemad ja kohalike ettevõtete juhid kooli oma tegemisi tutvustama. Korraldasime õpilastega laada, mille tulu toetas klassiekskursioonide korraldamist. Aasta hiljem liikusime elustiili ettevõtlike juurde. Näiteks rääkisime hobidest, millest on aja jooksul või olude sunnil kujunenud kellegi elukutse. Õpilaste soovil rääkis Raio Piiraja avameelselt elukutselise sportlase tööst ja sellest, kuidas ta profikarjääri lõppedes oma kalastusharrastusest uue ameti sai. Oleme otsinud esinejad, kelles õpilased eeskuju võiks näha. Siiani on noorim esineja olnud vormelisõitja Ralf Aron, kes meile külla tulles oli ise alles gümnasist.

Vändra 500

Vändra 500. juubeliaastal pühendusime kodukandi ajaloo. Tõime koduloo kaudu esile vändralaste ettevõtlikku meelt alal hoidnud seosed. Kuna kuulsad vändralased Jakobson ja Koidula olid Eesti 500- ja 100-krooniste „tunnusnähod“, kutsusime Siim Kallase rääkima Eesti kroonist, aga ka Eestis, Euroopas ja maailmas toimuvast. Ettevõtlusnädalale panid

„Hariduses ei ole võõraid muresid. Kõigil meie kaaskodanikel võiks olla roll õpilaste suunamisel ja arendamisel. Ühelt poolt vajab meie kool toimivat suhetevõrgustikku, head sidet ülejäänud ühiskonnaga. Teisalt vajavad meie kaasmaalased selget arusaamist sellest, kuidas elab tänane Eesti kool ja kuidas nad saavad meie haridusele toeks olla.“

PRESIDENT TOOMAS HENDRIK ILVES KÜLALISÕPETAJATE ROLLIST EESTI ÕPETAJATE LIIDU KONVERENTSIL 2012

Vändra gümnaasistid fossiile uurimas TTÜ Särghaua keskses.

õla alla väga paljud kohalikud ettevõtted, toimusid õppekäigud Vändra asutustesse ja ettevõtjate tunnid õpilastele. Aastapäevaks välja antud kultuurikalender andis ainekodu- loolise maastikumängu läbiviimiseks, kus kontrollpunktid olid juubeliaasta tähttelastega seotud paikades. Sellest algatusest said sportlikku ajaloorõõmu kõik soovijad.

2016. aasta karjääripäevadel tutvustasime ettevõtmisi, kus õnnestumise eeldus on loovus ja tulemus eeskätt rahulolu, positiivne emotsioon või eneseteostus. Ettevõtlikest saadav tulu lubab nautida kunsti, muusikat, teatrit, kirjandust. Ja kuidas mõõta nii olulist õnnetunnet? Õpilased soovisid kohtuda ka muusiku, kunstniku või ajakirjanikuga. Soovid said teoks, loo-

mingulise ettevõtlikkuse tutvustamine oli põnev nagu ka peaesineja Mart Noorma loeng sellest, mis teeb inimese õnnelikuks või mida talle endale on pakkunud tudengisatelliidi Estcube programmi ja teadussaate Rakett 69 vedamine.

Paaril aastal oleme esinejate kutsumise sidunud kodanikualgatusega Tagasi Kooli. Oma kodukooli tulid esinema Tartu Ülikooli rektor Volli Kalm ja aasta noorteadlane Tõnu Esko. Tõnu Esko avas geeniteaduse keerulist teemat nii kaasavalt, et suutis äratada igas eas kuulajate tähelepanu. Parim tagasiside on ühe 2. klassi tüdruku otsus pärast noorteadlase loengut valida Tartu Ülikooli loodusmuuseumis oma lemmikobjektiks DNA ahelat tutvustav ekspoo-

naat ja plaan geeniteadlaseks saada.

Sel aastal kutsusime need kuus kooli, kes lisaks gümnaasiumile olid valmis end tutvustama ka alg- ja põhi- kooli õpilastele. Eesti Kunstiakadeemia korraldas Mart Kalmu sõnul suisa Vändra dessandi. Rektor tuli kohale ja tõi kaasa kümned üliõpilased, kes töötube korraldasid.

Alatest 2017 aastast teeme koostööd ettevõtlusõppe programmiga Edu ja Tegu. Meie majandusõpetaja on osalenud Edu ja Tegu programmi raames ettevõtlikkuspädevuse õppeprotsesside kirjelduste loomisel ja rakendamisel. Maagümnaasiumis näeme kooli ühe tervikuna ja ka ettevõtlikkust toetavad tegevused ning majandusõpetuse tunnid toimuvad kõigis kooliastmetes. Uue algatusena võtavad meie algklassiõpilased ja gümnaasistid üheskoos osa koolinoorte äriideede konkursist Bright Minds.

Iga uus tegu on väljakutse. Vändra Gümnaasiumis on ettevõtlusõpe ja sellega seotud sündmused muutunud traditsiooniks. Oleme karjääripäevade elluviimisel palju õppinud, teame kuidas külalisi kaasata, kooli- juhte innustada ja kolleege koostööle motiveerida. Kuigi alustades seda ei oodanud, oleme väga rõõmsad, et meie vilistlased on soovinud oma kooliga sidet hoida. Et tegu saadaks edu, vajame toetajaid, kes meiega ühiseid väärtusi jagavad.

Ettevõtlikkus pakub noorele võimaluse õppida õnnestuma ja ebaõnnestuma

Kiviõli 1. Keskkool on 2006. aastast peale „Ettevõtliku Kooli“ programmis osalenud ja toetunud arusaamale, et koostöö kogukonnaga, ettevõtjatega, partneritega avardab nii õpetajate kui õpilaste silmaringi ja aitab sära silmades hoida.

Mis on oluline 21. sajandi hariduses -muutuvas ajas keset määratust, väljakutseid ja võimalusi? Meie arvates just ettevõtlikkus ühendab meeskonnatöö, loovuse, innovatsiooni, probleemilahendamise oskuse ja turunduskogemuse. Kaasaja noor kasvab keset infovälja, kus ühelt poolt annavad digioskused head vahendid, kuid samas ka võimaluse leida kergem tee - on see siis kopeerides või valides minimaalse pingutusega väljakutse.

Ettevõtlikkus pakub noorele võimaluse õppida õnnestuma ja ebaõnnestuma - kooli pakutavad valikud on oluliselt turvalisemad kui SMS laenuid täiskasvanueas. Loomingulisus tõstab uudishimu ja õpetab toetuma oma sisemise mina ressursidele (tähtaegade toimetulek, kogukonna väärtustamine, mõistmine, et inimesed pole ei paremad ega halvemad, vaid on erinevad jne).

Meie aja õpetaja peab võistlema noore inimese tähelepanu nimel, et siis seista ta kõrvale ja aidata leida oma tugevad küljed ning pakkuda tuge arendamiseks ka nõrgemaid külgi. Ettevõtlikkus kui alustala annab õnge, millega kala püüda, et siis igaüks oma tempos leiaks need parimad õngitsemiskohad. Parima õngit-

semiskoha otsimisel ja leidmisel on abi õppimisest, mis ei lahterda aineid ainesahtlitesse, vaid on üles ehitatud elulise, lõimitud tervikuna.

Mida rohkem süvened, seda rohkem õpid märkama erinevaid võimalusi, julged võtta väljakutseid, õpid komistamise järel paremini planeerima ning veest väljaulatuvate kivide vastu enam varbaid katki ei löö. Ka turustamist õpetamata-õppimata enam ei saa, sest infoväljas ellu jäämiseks pead teadma nippe ja nõkse, kuidas oma sihtrühmadeni (lapsevanemad, ettevõtjad, partnerid) jõuda.

Ettevõtlik inimene otsib lahendusi, on tegus ja toimekas. Oma ettevõtlikkuse kasvatamiseks tasub koolilastel seda teistega võrrelda ja oma mõtted teoks teha. See kõlab

kokku ka Margus Pedaste „Õpetajate Lehes“ öelduga, et peaksime oma õpilasi valmistama ette elu kontrolltööks, mitte kontrolltööde eluks.

Miks olla „Ettevõtliku kooli“ võrgustiku liige? - See on mõttekaaslaste liit ja inimene „karjaloomana“ vajab kuulumist omasuguste hulka. See annab juurde kindlustunnet, et ajame ühte asja ja võime teineteiselt tuge leida.

„Ettevõtliku kooli“ võrgustikuga on liitunud 87 õppeasutust laste- eadadest kutsekoolideni üle Eesti.

„Ettevõtlik kool“ aitab õppeasutustel:

- seostada õppimist päriseluga,
- teha koostööd lastevanemate ja teiste praktikutega;
- muuta õppetöö huvitavamaks

tuua sära silmadesse õpilastele ja õpetajatele;

- panustada kohaliku kogukonna heaks.

HEIDI UUSTALU,

Kiviõli 1. keskkooli direktor
TIINA KILUMETS, Kiviõli 1. Keskkooli ettevõtlikkuse koordinaator

Edulugusid saab esitada kuni 22. juunini 2018. Konkursile on oodatud 2017/2018 õppeaasta edulood ja üks asutus võib esitada mitu edulugu. Infot esitamistingimuste kohta leiad kodulehelt www.evkkool.ee.

Edu ja Tegu programm toetab ettevõtlusõpet

VASTAB HARIDUS- JA TEADUS-MINISTEERIUMI ETTEVÕTLUS-ÕPPE PROGRAMMIJUHT

KRISTI PLOOM

Miks on vaja ettevõtlusõpet? Mida noored sellest saavad?

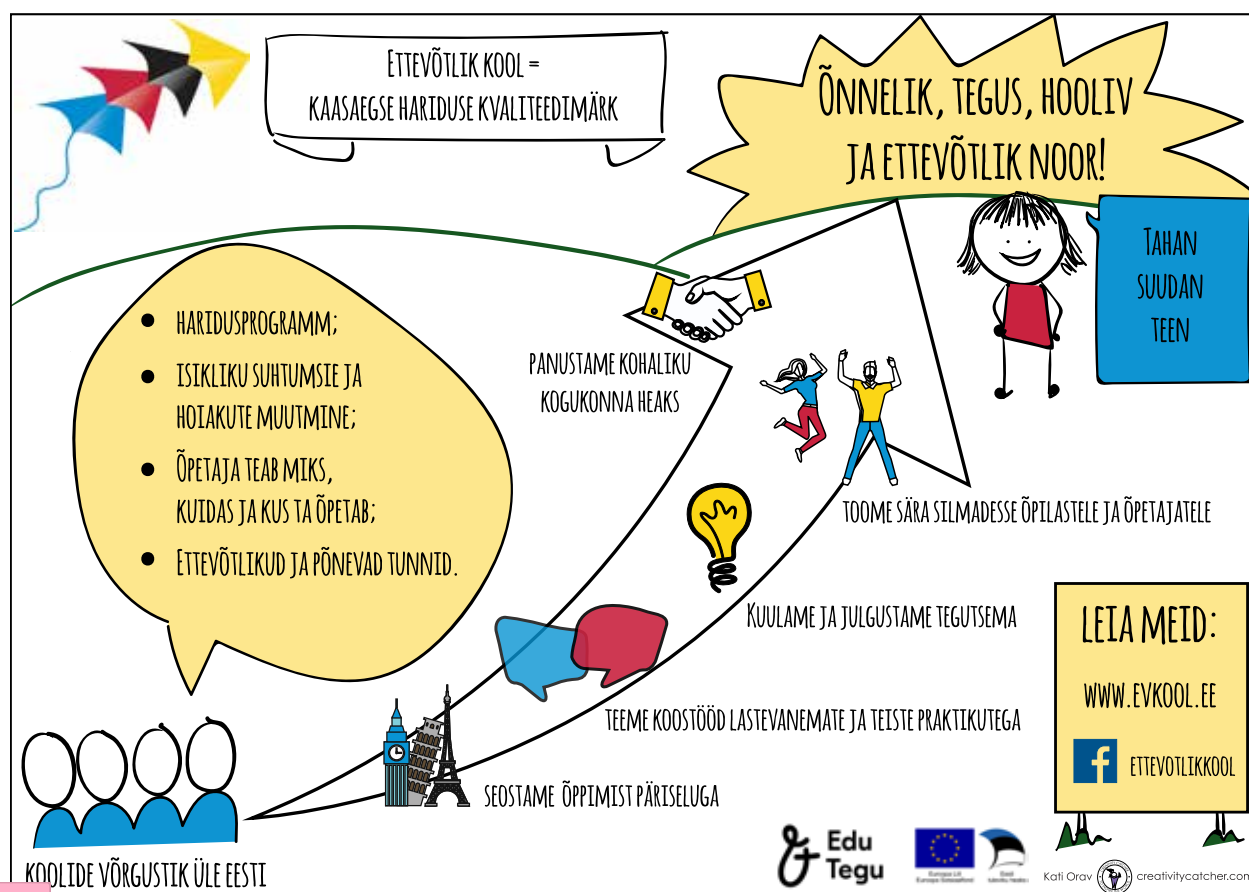
Nagu iga lapsevanem tahab oma lapsele parimat tulevikku, huvitab iga kooli, kuidas viilistastel läheb. Erinevad uuringud on näidanud, et paremaks kohanemiseks tööeluga tuleb koolis lisaks faktiteadmistele enam arendada nn 21. sajandi oskusi ehk loovust, algatusvõimet, suhtlemis- ja koostööoskusi. Need kõik on tihedalt seotud ettevõtlikuks inimeseks kujunemisega. Laulmist, joonistamist ja matemaatikat õpime enamasti ühtemoodi, aga oma andeid ja oskusi rakendama ning nende toel uut väärtust looma hakkame erinevalt, nii ettevõtja või ka palgatöötajana.

Ettevõtlikkus ja lahenduste leidmisele orienteeritud suhtumine aitab igal elualal ning seda tuleb arendada maast-madalast. Ettevõtlusalaseid teadmisi ja oskusi on igal inimesel vaja selleks, et majandada oma perekonda, mõista töandja motive ja soovi korral muidugi ka rajada oma ettevõtte. Kõigile noortele peab praktiline ja eluline ettevõtlusõpe kättesaadav olema. See toetab nende konkurentsivõimet elus – on panus meie tulevikku.

Kuidas on lood ettevõtlusõppega koolides täna?

Ettevõtlusõppe vastu on huvi aina kasvanud, eriti viimastel aastatel. Praegu pakutakse seda juba 195 õppeasutuses ehk igas neljandas Eesti koolis, nende seas on 177 üldhariduskooli, 9 kutseõppeasutust ja 9 kõrgkooli. Julgustav on, et koolides, kus ettevõtlusõpet veel ei ole, on õpetajate seas algatajad ja teerajajad. Ent üksiku initsiatiiviga ei saavuta pikaajalist mõju, väga on vaja süsteemsust ning juhtkonna ja ka kolleegide tuge.

Aina rohkem on häid näited, kus kogu koolipere ühiselt planeerib tegevusi, lõimitakse õppeaineid ja seotakse õppetöö praktiliste, eluliste tegevustega, käiakse koolist väljas uusi teadmisi ja kogemusi saamas. Näeme ettevõtlusõppe praktilise maks muutmiseks toetust taotlevatest projektidest, kui lahkelt on ettevõtjad valmis koolidega koostööd tegema. Nad tahavad oma teadmisi ja kogemusi jagada – nii tundides firma tegevusi tutvustades, praktikakohta pakkudes kui õppuritega ühiseid asiseid ülesandeid lahendades. Koostöö vorme on erinevaid, ka vastavalt vanusele, tuleb vaid julgelt esimene samm astuda. Edu ja Tegu ja Kaubandus-Tööstuskoja võrgustiku „Ettevõtlikkuse edendamiseks“ inspiratsiooniüritusel rääkisid poeet Sõbralt Sõbrale esindajad sellest, kuidas koos kooliga õpetati Rakveres kaupluseruumides õppuritele nii ühiskonnaõpetust, sotsiaalset ettevõtlust kui ka kunstõpetust kui kaup väljapanekut seati. Rikka Irvani talus õppisid Meremäe kooli lapsed eri tundide materjali praktiliste tegevuste ja talupidaja kogemuse kaudu. Toredaid näiteid on palju ning lastele meeldib klassist väljas õpe üldjuhul

Kogu info ettevõtlusõppe programmi kohta on programmi kodulehel www.ettevotlusope.ee ja tasub jälgida ka uudisvoogu www.facebook.com/ettevotlusope.

väga. Koolidel, kes alustavad ettevõtlusõppega, soovitan esmalt koostööpartnereid otsida lastevanemate seast, leiab ju väga erinevate elualade esindajaid. Ettevõtlikkuse arendamises on võtmesõnad süsteemsus ja järjepidevus, julgus eksida ja oskus sellest õppida. Nii kasvavad ettevõtlilikud ja loovad, julged ja algatusvõimelised, alati lahendusi leidvad noored, kes saavad igas olukorras ja igal elualal hakkama.

Millest saab alustada kooli, kus ettevõtlusõpet veel ei ole?

On mitu moodust: juurutada ettevõtlusõpe iseseisvalt kooli õppekavasse, kasutades Edu ja Tegu programmi kursuseid ja metoodilisi juhendeid ning nende rakendamisel abistavaid koolitusi, samuti võib liituda „Ettevõtliku kooli“ haridusprogrammi või Junior Achievement Eesti õpilasfirmade programmiga, millega kaasneb tugi ja koolitused. Praegu on liitumiseks hea aeg, sest läbi Euroopa Sotsiaalfondi saab Haridus- ja Teadusministeeriumi elluviidav Edu ja Tegu programm toetada koolides ettevõtlusõppe rakendamist. Ülikoolide teadlaste, Innove, Junior Achievementi ja maakondlike arenduskeskuste ekspertide, aineõpetajate ning majandus- ja ettevõtlusõpetajate seltsi koostöös on välja töötatud ettevõtlusõppe ained, kursused ja materjalid erinevatele haridustasemetele ja –liikidele ning neid piloteeritakse ka mitmes koolis.

Õppematerjalide kaasajastamise ja praktilisuse eesmärgil on olulisel kohal nii õppurite, õpetajate kui ka ettevõtjate hinnangud ja tagasiside. Senise piloteerimise käigus on kogunud ettevõtlusõpetajadki õelnud, et saavad uut teadmist ja metoodilisi lähenemisi õppes rakendamiseks. Samas on väljatöötatud ained, kursused ja

õppematerjal soovituslikud ning neid saab iga kooli, õpetaja ja klassi vajadustele sobivamaks kohendada.

Kust saab kool ettevõtlusõppe arendamiseks mõtteid?

Edu ja Tegu toetab koole ja õpetajaid koolituste ja muude ürituste kaudu. Ettevõtlusõpetajatele ja ettevõtjatest mentoritele välja töötatud täiendus- ja ettevõtluspädevuse arendamisel, ettevõtlusõppe rakendamisel ning mentorlusel. Koolitustel pakume uusi ideid ja meetodeid ning praktilisi juhtnööre. Õpitut saab kohe rakendada hakata ning muuta õppetöö mitmekesisemaks. Ettevõtlusõppe koolituste kalender programmi kodulehel täieneb pidevalt.

Kindlasti tasub kaasata ettevõtjaid. Häid ideid ja praktikaid, kuidas ettevõtjatega koos õpet läbi viia, jagame koostöös võrgustikuga ettevõtete ja koolide inspiratsioonisemina-

ridel. Järgmine toimub 1. juunil Tartus ja plaanis on seminar ka sügisel.

Pilku võiks peal hoida haridusundist, sest sügisel avab SA Innove taotlusvooru, kust koolid saavad ettevõtete koostöökaks ja praktilisema ettevõtlusõppe tarvis toetust taotleda.

STARTER ehk kaheksa kõrgkooli koostöökava pakub õppuritele võimalust arendada oma äriideed koos selle valdkonna praktikute-ettevõtjatega ja sinna on osalema oodatud nii gümnasistid, kutsekoolide ja kõrgkoolide õppurid.

14. septembrini saab osaleda suurel ettevõtlikkuskonkursil. Siia ootame erinevas vanuseklassis noorte ettevõtlikke tegusid ja väga hästi sobivad nii kooliväliselt kui ka õppetöö raames läbi viidavad tööd. Võimalus teistega võrrelda motiveerib noori oma häid mõtteid ellu viima.

Ettevõtlusõpet aitavad mitmekesisemaks muuta mitmed põnevad tasuta programmid – Ettevõtlusküla, Ettevõtluslaager ja teised era-algatused. Need inspireerivad nii õpetajaid kui õppureid, kuid tervikliku õppe tarvis on vaja õpetaja tuge ja süsteemset õppetööd.

Küsis Liina Pissarev

Miks ootab tööturg ettevõtlikke noori?

Ettevõtlilikud noored on meie otsene ja paremas mõttes tulevik. Ja me peame tegelema nende ettevõtlikkuse arendamisega juba nii noorest east kui võimalik.

Ettevõtlikkuse ja ettevõtluse vahele ei saa panna võrdusmärgi. Ettevõtlus on konkreetne tegevus. Ettevõtlikkus hõlmab aga tahet ja oskust uusi asju planeerida, korraldada ja ellu viia. Neid oskusi läheb vaja kasvõi tööintervjuul, meeskonnatöös, esitluste tegemisel, probleemide lahendamisel jne. Neid oskusi tööandjad oma töötajatelt ootavad.

Jätksuutlikuks tulevikuks on oluline, et koolid panustaksid jõuliselt – teooria kõrval – katsetamisse ja praktiliste-eluliste tegevuste proovimisse. Kui endal ideid napib, siis Eestis on palju organisatsioone ja projekte, kes valmis appi tulema. **Edu ja Tegu programm** pakub koolidele ja õpetajatele võimalusi oma teadmiste ja oskuste arendamiseks. Programmis on tavapärase

koolituste kõrval koole ja ettevõtjaid omavahel kokku viivaid ettevõtmisi. Abiks on ka maakondlikud arenduskeskused, Rajaleidja keskused, Innove, Junior Achievement jne. Juba huvi üles näitamine on ettevõtlikkus!

Ettevõtjaid on väga koostööaltid ja koolidega koostööst huvitatud. Nad teavad ju oma kogemusest, kui raske on leida vajalike oskustega, asjalikke ja ettevõtlikke spetsialiste ja juhte. Aina olulisemaks on muutunud ettevõtlikke töötajate leidmine. Kui vajalike oskustega inimene ei tee ühtki ettepanekut firma või tööprotsesside arendamiseks vms, siis ilmselt pole ta sageli enam piisavalt konkurentsivõimeline. Ettevõtlilik töötaja suudab ise uusi oskusi omandada, selleks võimalusi leida ja töö tulemuse nimel neid rakendada. Seetõttu muutubki ettevõtlikkus tööturul aina väärtuslikumaks.

Mait Paltis, Eestis Kaubandus-Tööstuskoja peadirektor

Noorelt alustades võid ettevõtjana maailma paremaks muuta

NEVELI NIIT ON ETTEVÕTJA TÜTAR JA TALLINNA ÜLIKOOI BALTI FILMI JA MEEDIA-KOOLIS ESIMESEL KURSUSEL AUDIO-VISUAALSET MEEDIAT ÕPPIDES ÕPETAS JUST EMA TALLE, KUIDAS LUUA ETTEVÕTTE NN JURIIDILINE KEHA.

„Tegime produtsendi tööd, meil oli hea meeskond,“ meenutab Neveli, „kuid keegi ei tahtnud vajaliku paberimajandusega tegeleda.“ Niisiis võttis ta kätte, uuris emalt kuidas, ja tegi ettevõtte, et teenust pakkuda. Ja kooli kõrvalt valmis nii päris palju erinevaid projekte.

Audiovisuaalse meedia bakalaureuseõppe lõpetamise järel asus ta Tallinna Tehnikülikooli turundust õppima, et veelgi paremaks ettevõtjaks saada.

Täna juhhib Neveli Ridline'i, mis arendab sündmuste edukaks korraldamiseks platvormi, mis informeerib meeskonda tehnilistest näitajatest: millal ja kus peavad laval asuma kõlarid, monitorid, pillimehed ja mikrofoni ning kuidas kõik osapooled omavahel seotud on.

Neveli sõnul tuleb ettevõtluse kogemus alati kasuks, ta on alati tahtnud just ise ettevõtja olla, liikunud start-up'ide ringkondades, tema sõnul mõtlevadki milleniumilapsed pigem suurelt kui väiksest ja ettevõtluse kaudu saab ise väikeseid probleeme lahendada. Ridline projekt sai alguse ühelt häkatonilt, kus ta leidis ideesse uskuva tiimi. „Liitu erinevate programmidega, leia endale meeskond!“ soovib ta teistele. Häkatonidelt, mentorprogrammidest, eelinkubatsiooniprogrammist STARTER jne leiab tema sõnul kasulikke kontakte.

Noored on ettevõtlikud

Neveli arvates on Eesti noored väga ettevõtlikud. „Tean, et järelkasvu on piisavalt: kes ei taha maailma muuta?“ küsib ta. Ka on tema sõnul palju häid alustava ettevõtja programme alustades STARTERist lõpetades eri mentorprogrammidega. „Arenguvõimalused on väga head. Võibolla sellepärast ongi meil ühe elaniku kohta palju start-up'e,“ lisab ta. Euroopas on viis idufirmat 100 000 elaniku kohta, Eestis 31 ehk kuus korda rohkem. Need on küll väikesed, aga väga tugevad,“ arutleb ta. Kindlasti on siin ka oma roll ajaloolisel taustal ja eestlaslikul viisil probleeme lahendada.

Ridline kasvas välja STARTER'i mentorprogrammist, esmalt oli rakenduse nimi PRAP. Arenev ettevõtte plaanib oma lahendust piloteerida Intsikurmu festivalil 3.-4. augustil.

PRAP võitis esikoha esimesel Loomehäkil jaanuaris 2016. Nad läbisid 2016 kevadel ka STARTERcreative programmi ja said seal teise koha ehk Tallinna Ettevõtlusameti välja pandud inspiratsiooni auhinna 500. Samuti said nad auhinnana Prototron TOP40 hulka. Seejärel läbiti STARTERtech'i programm. Tallinna Ülikooli eestvedamisel läbiti ka Startup Passioni Eesti, Läti ja Soome vaheline programm, kus võideti esimene koht ja 5000 eurot.

„Minu jaoks muutis palju osalemine Starter-Creatives ja ka sarnastes programmides, kui õppisin audiovisuaalset meediat. StarterCrea-

tive andis väga hea ülevaate, mida ühelt ettevõtelt oodatakse ning millele pead mõtlema, kui oma tootega turule lähed, seda hindan ka omandatust enim. Olen saanud juurde suure tüki julgust ning opin tänaseks TTÜs turundust ja juhtimist. Kui olime Creative'i läbinud, siis tahtsime osa saada ka teisest lähenemisest ehk Tech'i programmist.

Ka jumaldab Neveli õpilasfirmasid. „Ootan iga aasta, millega nad välja tulevad. Nii palju lahendaid tooteid,“ ja lisab, et alati ei pea tegema midagi suurt. Ka väikeste asjadega tegelemine on hea. TA natuke kahetseb, et ei võtnud kätte ega hakanud ettevõtlusega juba nooremana tegelema kasvõi õpilasfirmas ning ootas ülikooli. „Kui oleksin varem alustanud, oleksin oma teekonda juba mitu aastat nautinud,“ lisab ta.

„Olenemata valdkonnast on ettevõtlusega tegelemine inspireeriv ja kui inimene tahab olla ettevõtja, siis ei tohi see kunagi julguse taha jääda,“ on ta karjäärivalikuga rahul.

Mariliis Pinn

Ridline on abiks kontserdikorraldajale

Ridline on muusikatootmise või kontserdikorraldamise kommunikatsioonijuhtimise süsteem. See on sild bändi ja heliinseneri vahel ning võimaldab hõlpsalt jagada ühte kanalisse koondatud ja pidevalt värskendatavat tehnilist infot. Rakenduse abil muutub kontserdi korraldus sujuvamaks, väheneb vajadus tehnilise meeskonna vajadus kasutada omavahelises suhtluses mitut erinevat tarkvaralahendust.

saadavate boonuste ja hüvede abil.

Decomer Technology suundus 2017. aasta sügisel STARTERi edasijõudnute programmi eesmärgiga võtta kasutusele biolagunev pakend. Programmi lõpuks oli olemas lahustuvate meekapslite äriidee, samuti koht Ajujahis ning 2017. aasta Tartu Ülikooli Kaleidoskoobi ja STARTER programmi parima tiimi tiitel. Võiduga kaasneb osalemine Arctic15 üritusel Soomes ja suvel Euroopa Innovatsiooniakadeemias.

Mis on STARTER?

• Äriideede arendamise programm STARTER koosneb praktikumidest, koolitustest ja seminaridest, kontaktivõrgust ning ettevõtjatest mentorite toest ja nõust. Programmiga on oodatud liituma kõik üliõpilased, rakenduskõrgkoolide, kutsekoolide ja gümnaasiumide õppurid. Eri teadmiste ja kompetentsidega meeskonnad moodustuvad programmi alguses.

• Kui Sul head ideed ja meeskonda ei ole, kuid tahad ettevõtlusega alustada, võid liituda sobiva tiimiga kohapeal.

• STARTER kestab 4 kuud, toimub nii sügis- kui kevadsemestril ning lõpeb äriideede võistlusega, millega kaasnevad parimatele arendavad auhinnad nii Eestis kui ka välismaal.

• STARTER programmiga saab liituda sügisel Tallinnas (TTÜ Mektory ja Tallinna Ülikool), Tartus (TÜ Ideelabor), Pärnus (TÜ Ideelabor) ja Virumaal (TÜ ja TTÜ koostöös).

• STARTER on osa ettevõtlusõppe programmist Edu ja Tegu ning ühendab kaheksa kõrgkooli eksperdid ja kompetentsid. Programmi viivad läbi Tartu Ülikool, Tallinna Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Estonian Business School, Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Maaülikool.

• Rohkem infot STARTERi kodulehelt: www.starteridea.ee.

Kõrgkoolid suurendavad ühiselt ettevõtlusõppe tähtsust

2014. aastal sõlmisid Tartu Ülikool, Tallinna Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Eesti Maaülikool, Eesti Kultuuriakadeemia, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Estonian Business School ja Eesti ettevõtluskõrgkool Mainor koostööleppe arendamiseks ühiselt ettevõtlusõpet kõrgkoolides. Selleks, et lõpetajate ettevõtlikkus olenemata nende erialast või õppekavast oleks aina suurem, tuleb ettevõtlusõppest teha haridussüsteemi loomulik osa ja kaasata ka rohkem praktikuid. Kõrgkoolide võrgustikku juhhib Tartu Ülikool.

Tartu Ülikooli arendusprorektori Erik Puura sõnul on oluline, et koostöövõrgustik toimib. „Ülikoolid töötavad selle nimel, et iga kool annaks kõigi haridustasemetete õppuritele teadmiste lisaks ka praktilise ettevõtluskogemuse kas tulevikuettevõtte juhina või ka juba tegutseva ettevõtte või organisatsiooni arendustöötajana. Meie siht on muuta õpetajate ja õppejõudude hoiakuid, kes peavad seostama oma eriala ettevõtlusega ja arendama õppurite ettevõtlikkust,“ rääkis Puura.

Ettevõtte juba tudengina

Tallinna Ülikooli arendusprorektor loometegevuse ja koostöösuhete alal Andres Jõesaar täiendab, et TLÜs on ettevõtlikkuse arendamise rõhk interdistsiplinaarsusel. „See tähendab nii eri valdkondade õppurite ühist tegutsemist kui ka õppurite ja ettevõtluse ökosüsteemi arendamist. Paljud looverialade õppurid asutavad oma ettevõtte juba õpingute ajal ning see programm aitab arendada mõtteviisi, et enesearendamine ja ettevõtlik eluhoiak tagab karjääri kujundamisel vabad kät,“ selgitas Jõesaar.

Tallinna Tehnikaülikooli õppeprorektor Hendrik Voll nentis, et ka TTÜs on ettevõtluse ainevaldkond õppekavades olulisel kohal üliõpilaste ettevõtliku mõtteviisi ja ka erialase arengu tagamiseks. „Peame koostööd ettevõtjatega nii ettevõtluse kui ka erialade õpetamisel väga oluliseks ja kaasame ettevõtjaid õppetöö aruteludesse, ühiste praktiliste harjutuste ja elust enesest pärit situatsioonide lahendamisse. Lisaks erialateadmistele on reaalses tööelus iseseisvalt alustamiseks vaja õppida teiste kogemusest,“ sõnas Voll.

Kõrgkoolid pakuvad üliõpilastele äriideede arendamist programmis STARTER, mille lisaks on hoo sisse saanud ka kõrgkoolide ülene ettevõtte ja teadlaste koostööplatvorm ADAPTER. Samuti on sügiseti kõrgkoolide, teadus- ja arendusasutuste ning ettevõtjate koostööfestival „Õigel ajal õiges kohas“.

Tihe koostöö

Kõrgkoolide võrgustik teeb koostööd nii omavahel kui teiste programmi partneritega ka ettevõtlusõppe programmi Edu ja Tegu raames. Aasta-aastalt suureneb nende ettevõtlike noorte hulk, kes soovivad panna oma idee proovile STARTERis.

Haridus- ja Teadusministeeriumi ettevõtlusõppe programmi juht Kristi Ploom nendib, et kui veel mõni aasta tagasi kõhklusid paljud ettevõtlusõppe vajaduses, siis praegu enam ei kõhelda. „Ettevõtluse õpetamine on kõrgkoolide õppekavades, samuti on suundumus, et ettevõtlusõppe jaoks tehakse õppekavades ruumi majandusteaduse õpetamise vähendamise arvel,“ rääkis Ploom. Kõrgkoolid väärtustavad üksteiselt õppimise võimalust ja seda, et õppuri jaoks on avatud ka teised kõrgkoolid, sealhulgas STARTER programmi raames. Isegi Estonian Business School ja ettevõtluskõrgkool Mainor peavad oluliseks, et ärivaldkonna õppuritel on STARTERis võimalus leida oma äriidee arendamiseks meeskonda teiste valdkondade, sh praktiliste teadmiste ja oskustega õppureid teistest koolidest, sest iga ettevõtte vajab ju lisaks raamatupidajale ja finantsjuhile ka näiteks loomevalla või tehnika valdkonna eksperte.

STARTER on olnud hüppelaud Ajujahi konkursile ja ärimaailma

Eesti esimene STARTERi võistluse võitja, Tallinna Tehnikaülikooli tiim MoleQL arendab õppimist lihtsustavat keemiaäppi.

2017. aasta võitja, Tartu Ülikooli tiim Decomer Technology toodab biolagunevas pakendis meekapsleid ja pistab rinda selle hooaja Ajujahi seitsme parima tiimiga. Ajujahi sõelal on ka STARTER@Pärnumaa programmis osalenud InLimit oma mobiilirakendusega, mis meelitab autojuhte piirkiirusest kinni pidama selle eest

Kelly Kangur, Decomer Technology kaasasutaja:

STARTER aitas meie idee pöörata äriideeks, motiveeris meid kõvasti ning andis vajalikud teadmised ja mentorid. Nautisime STARTERi programmi väga ja võib ka öelda, et sealt sai Decomer Technology alguse.

Soovitame igaühel programmist osa võtta, sest just sellistest ettevõtmistest kooruvad parimad äriideed!

Joel Ostrat – käivitaja, osanik, ülemkook

JOEL OSTRATIL ON TAARALINNAS ÜHEKSA JA TALLINNAS VIIS RESTORANI. TA ON OSANIK GUSTAVI KONDIITRI- JA PAGARIÄRIS, LISAKS OMANIMELISED VALMISTOIDUD. JOEL ON ÜLES EHITANUD ROHKEM KUI 350 INIMESELE TÖÖD ANDVA IMPEERIUMI. NÜÜDSEKS ON TA ÄRI JUBA SOOMESKI NING TA ON MÜÜNUD ESIMESE GUSTAVI KOHVIKU FRANTSIISSI. OMA INIMESI EI VÄSI JOEL KIITMAST: (PEA)KOKAD, BAARMENID, TEENINDAJAD ON OSA EDU SALADUSEST.

Joel Ostrat on õppinud kokaks Tartu Kutsehariduskeskuses ja peab end praegugi pigem kokaks kui ettevõtjaks. „Kokana tipus olemine tähendabki peakokaks või restorani omanikuks olemist,“ tõdeb ta. Samuti võib olla esmalt ehitaja, IT-spetsialist ja siis oma ettevõtte teha. Noortel soovitab Joel leida üles see, mida nad teha tahavad, mitte olla ettevõtja ettevõtjaks olemise pärast.

Oma esimese restorani, Café Truffe asutas ta 22-aastaselt. 13 aastat hiljem on see Tartu Raekoja platsi söögikohtade rivis üks vanemaid. „Oleme jäänud oma liistude juurde,

kergelt muutudes, natuke uut ja pisut põnevat lisades, et olla täna parem kui eile.“

Juba väiksena unistas Joel oma kohvikust. Nüüd on impeerium aina kasvanud. „Lihtsalt ei oska midagi tegemata olla. Vahel naine ka pahan-dab, kui puhkuselgi kipun tööd tege-ma,“ möönab Joel. Kuigi lubas kahe aasta eest, et ei tee enam ühtegi restorani, avas tänavu siiski Tänavaköögi Kolm Tili.

„Ettevõtlusega on meil pigem hästi,“ vastab Joel küsimusele, kas Eesti noored on piisavalt ettevõtlikud? Pigem toob ta esile, et head

palgatöölist on raskem leida kui ettevõtjat. „See on ilmselt Eesti eripära. Elame väikeses riigis ja ettevõtlus aitab end vabama ja suuremana tunda,“ lisab ta. Ennast ta palgatööle ei kujuta. „Oma ettevõtja-aastate jook-sul olen vaid paar korda mõelnud, milleks see ettevõtlus, parem läheks palgatööle,“ ütleb ta. Siiski ei soovita ta noortele üht või teist, igaüks peab endale sobiva leidma, ja lisab, et kujutus ettevõtjast, kel on palju vaba aega, ei pea siiski paika.

Ettevõtluses edukas olemiseks soovib ta alustada oma kire leidmisest, siis tuleb investeerida, ja teha

Ettevõtja Joel Ostrat. Foto: joelostrat.ee

äriplaan, millesse usud. „Üks olulise-maid samme on kaasata partnereid,“ lausus Ostrat. Tal on 14 ettevõtet, millel on kuus äripartnerit. „Pundis peab alati olema keegi, kes vaatab suurt pilti, kes toob ideid,“ lausub

ta. Oma inimeste ja meeskonnata ei saavuta tulemust.

„Edukaks ettevõtluseks peab vaimu värske hoidma ja korralikult puhkama,“ meenutab ta noortele.

Mariliis Pinn

Kuidas ettevõtlusega alustamisest rõõmu tunda?

Olen üliõpilasest ettevõtja, mul ei ole aktsiaseltsi või osahingut, millel käive ulatuks kümnetesse tuhandetesse, seega kui ettevõtluse edu mõeldaksin rahas, on mul põhjust juba kurvastada.

Ettevõtlusest rõõmu tundmiseks pea mees, et tee mida armastad, leia teema, mis sind huvitab ja ära keskendu vaid rahale. Kui lood väärtust, millest saavad rõõmu ka teised, hakkab ka ettevõtte käive seda peagi kajastama.

Ettevõtlus nagu ka elu on protsess. Sa lood ettevõtte ja õpid tegema esimesi samme. Vahepeal kukud, seegi käib asja juurde. Õppimine ja arenemine on määrav.

Õppida turvalises keskkonnas on aga suur eelis, seega alusta ettevõtjateed õpilasfirmaga, kus sind ümbritsevad toetavad inimesed, kes panustavad sinu arengusse! Tundsin ettevõtlusõppes oma kooliajal väga puudust. Kui vanus ettevõtluse alustamisel enam õpilasfirmat rajada ei lase, siis leia endale mentor, kelle kogemustepagas on sinu omast suurem, kes aitab raskel hetkel, annab nõu ja jagab kogemusi.

Mul on väike MTÜ, olen õnnelik, arenen, mul on imeline mentor ja kõik äge veel ees. 15. aprillil toimus MTÜ

eestvedamisel Viljandis aktsioon „Kõnni ja kummarda“ ehk „Kõkuta“. Kõkutamine on rootslaste spordiala plogging Eesti versioon, kus meie keskkond saab tänu liikumisele puhtamaks. Ettevõtmise eelarve oli ümmargune null, aga tänu südamega tehtud tööle ja mentorite nõule hüppasime suure hooga ka üle meedia künnise.

Õpilasfirmast ja ettevõtlusõppes tundsin puudust, sest meil neid koolis ei olnud. Ettevõtluse õpetust sain Viljandi kultuuriakadeemiast, äsja läbisin EASI alustava ettevõtja baaskoolituse. Koolitus oli väga hea, väga praktiline, aga see oli tasuline. Praegu osalen INNOVE Eesti-Läti projektis „Sotsiaalne ja loov“, mis koolitab ettevõtjaid ja kogukondi olema piirile ülese koostöö algataja. Selliseid tasuta koolitusi leiab otsija läbi loomemajanduskeskuste üsna lihtsalt. Tunnustusi tuleb tegijaile, meie MTÜ märgiti ära Lõuna-Eesti 2016. a parima turismiobjekti ja parima turismisündmuse väljakuulutamisel, sest korraldasime Maasika Noopimise tuure Viljandis.

Jaana Hinno, Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia üliõpilane MTÜ Magus Mõte juhataja

Kõnni ja kummarda Viljandis tõi ettevõtlikud inimesed tänavale. Foto: Jaana Hinno

Kas koolitame noori vaid palgatöötajateks?

Või soovime neile anda valmisoleku olla ettevõtlik töötaja ja miks mitte ka iseendale või teistele tööandja? Kuidas õpetada ettevõtlikkust ja ettevõtlust? Võimalusi on palju ning iga kutsekool ja õpetaja saab valida eri ettevõtlusõppe meetodite vahel.

Kõige tõhusam ettevõtluse õpetamise viis on anda õpilastele võimalus osaleda praktilistes projektides ja tegevustes, kus rõhk on õppimisel tegevuse kaudu ning saadakse kogemusi. Ettevõtluse õpetamise juures ei tohi aga unustada, et ettevõtlusõpe ei ole ainult ettevalmistus äritegevuse alustamiseks. Ettevõtlik hoiak ja mõttelaad on väärtused, mis väljenduvad õpilastes erinevates situatsioonides ning aitavad oluliselt sisenemisel tööturule ja edukate valikute tegemisel igapäevaelus.

Oleme välja töötanud ettevõtlusõppe kursused kõigile kutsehariduse tasemetele. Oleme lähtunud põhimõtetest, et ettevõtlusõppe kursuse lõpetanud on teadmised, oskused, hoiakud olema ettevõtlik töötaja ja looma endale töökoht või looma ning juhtima ettevõtet oma valdkonnas.

Ettevõtlusõppe kursuste eesmärgid:

- õppurite ettevõtlikkus- ja ettevõt-

luspädevuste arendamine, mis on ettevõtliku meelelaadi ja käitumise alus;

- suureneb õppurite teadlikkus sellest, et ettevõtjana tegutsemine on üks võimalikest valikutest tööalaseks tegevuseks;
- õppeprotsess tähendab õppimist praktiliste ettevõtlusprojektide ja -tegevuste kaudu;
- pakkuda konkreetsete äriotsuste ja -teadmiste selle kohta, kuidas ettevõtet luua ja seda edukalt juhtida.

Väljatöötatud ettevõtlusõppe kursuseid ei tohi segamini ajada üldise „Karjääri planeerimine ja ettevõtluse alused“ kursusega, sest ettevõtlusõppe eesmärk on suurendada õppurite valmisolekut olla ettevõtlik töötaja või tegutseda ettevõtjana.

Samuti keskendub ettevõtlusõppe kogemusõppele, mille tulemus on loomingulised, algatusvõimelised

“ Ettevõtlik hoiak ja mõttelaad on väärtused, mis aitavad oluliselt sisenemisel tööturule ning edukate valikute tegemisel igapäevaelus.

ja teiste ettevõtluseks vajalike omaduste ja oskustega õppurid.

Mida pakume koolidele, kes soovivad kasutusele võtta ettevõtlusõppe?

- personaalne tugiisik/nõustaja kooliperele ja õpetajale;
- erialased koolitusprogrammid nii õpetajatele kui ka kogu koolile (haridusprogramm Ettevõtlik kool, õpilasfirmade programm ja teised ettevõtlusõppe programmid Junior Achievement Eesti poolt, SA Innove ettevõtlusõppe sisukoolitused);
- meetoodilised juhendmaterjalid ja õppevara;
- õpilaste ettevõtluspädevuste mõõtmisvahend;
- erinevate mentorite/ettevõtjate kaasamise võimalus ettevõtlusõppe läbiviimiseks;
- osalemise võimalus üle-eestilises võrgustikus.

Nii nagu ettevõtluses on oluline praktiline kogemus, on ka ettevõtlusõppe puhul väga oluline praktiline tegevus, elu kogemusõpe. Niimoodi oskavad noored rakendada ettevõtluse kohta omandatud teadmisi elus.

Katrin Kivisild, SA Innove programmijuht ja Edu ja Tegu kutsehariduse tööühma juht

Koos elukutsega ka ettevõtlikkuspisik

Võrumaa Kutsehariduskeskuse kutseõpetaja Viibeke Turba sõnul tähendab Edu ja Tegu programm talle eeskätt olulisi ettevõtlusõppe teemalisi koolitusi ja kokkusaamisi. „Ettevõtlusõppe üks eesmärgi on õpetus läbi meeskonnatöö ja koolitustel õpetatakse, kuidas ettevõtlusõppe koolides oleks meeskonnatöö,“ ütleb ta.

Ettevõtlikkust on meis kõigis aina rohkem vaja ärgitada, ja seda ei ole vaid töökoha saamisel, vaid see aitab elus hakkama saada, kui mõelda kasvõi „Kevade“ raamatu Raja Teelele, kes tavapärast kuraasikam, toob Viibeke Turba näite.

Võib olla on gümnaasiumides ettevõtlusõppe tunde lihtsam anda, sest meie õppurid ei käi ju siin iga

päev koolis, ent paljud Väimela kooli värsked lõpetajad on asutanud oma ettevõtte. Praegu käib üle Eesti ettevõtlusõppe piloteerimine, Võrumaa Kutsehariduskeskus osaleb selle 3., 4. ja 5. tasemes.

Paljud tulevad täiendama

Üsna palju on Võrumaa Kutsehariduskeskusesse õppima tulnud juba ettevõtjana alustanud inimesi – end täiendama, lisateadmisi saama. „Kutseõpetajana olen ümberõppes kooli tulnuile motivatsiooniloenguid pidades näinud, kuidas aitab, kui inimesi ärgitada iseendasse rohkem uskuma,“ rääkis Turba.

Ettevõtlusõppeks saab ideid ka Soomes stažeerimas käies. Seal nägi

Viibeke Turba sealset praktilist õpet, just erinevaid tegevusi lõimides.

„Palju oli praktilisi harjutusi, ning ettevõtlusoskusi anti erinevate rühmatööde ajal edasi nii, et rühma eestvedaja kogu aeg vahetus, et kõik juhtimise kogemuse saaks,“ rääkis ta.

Koolidel, ka kutsekoolidel, on tema sõnul palju häid võimalusi ettevõtlusõppe suurema kulutusega oma koolikavas saada, nii Edu ja Tegu kui ka teiste programmide kaudu.

Selle kõrval on õpetaja Viibeke Turba sõnul väga oluline tegeleda ka nendega, kes hurjutavad, et ärikaid meil isegi palju, ei ole seda ettevõtlusõpet vaja.

Ettevõtlikkust on vaja, et elu edasi läheks, teab ta kindlasti.

Rääma Põhikoolis on kõik ettevõtlikud

Pärnu Rääma Põhikooli õpilased on alates 1. klassist ettevõtlikud, sest meie kooliperele on oluline, et:

- 1) õpilane saaks arendada endast loovust, loogikat ja ettevõtlikkust;
- 2) ettevõtlik õpilane on tulevikus ettevõtlik töandja või töövõtja – liigi tulevik;

parim on elukogemus, kus panna proovile oma võimed ja oskused, mis igaühel avalduvad eri moel.

Rääma Põhikool on kolmel aastal korraldanud ülelinnalise ürituse Ettevõtlikud nutimunad, mis on perekondlik nutiõhtu eesmärgiga veeta lõbusalt ja koostööõhinas aega oma pere seltis, sealjuures pannes proovile oma perenutikuse. Kõigil kolmel aastal on osalenud õpilased koos peredega esimesest üheksanda klassini. 2018. aasta üritusel panid õpilased koos peredega proovile oma oskused nutikabes ehk tahvelarvutis kabet mängides, veebipõhises ehk e-Aliases ja sõnaseadmisemängus.

Sõnaseadjad (autor: Kadri Mekk, Rääma Põhikooli huvijuht)

Nutikabe (autor: Kadri Mekk, Rääma Põhikooli huvijuht)

Lisaks sellele on õpilased õppeaastal 2017/2018 osalenud kooliülesel kabeturniiril, eriti aktiivsed on olnud algklassilapsed, kes pärast võistluspäeva lõppu küsivad, millal jälle saab kabet mängida.

Kuulume Ettevõtliku kooli võrgustikku ja saame selle kaudu teha „samas keeles“ koostööd teiste võr-

gustiku koolidega meie maakonnas. Pakume üksteisele sobivaks ja vajadustele vastavaks kohandamiseks edulugusid.

Aprillis on meie ettevõtlikud õpilased Ojako õppelaagris, et üheskoos tõhustada koolide, kogukonna ja ettevõtjate koostööd ettevõtlusõppe praktilisemaks muutmisel, juurutada

ettevõtliku õppe põhimõtteid ning suurendada õppurite ettevõtlikkusteadlikkust. Ojako laagri jaoks saime toetuse 2017. aastal avatud taotlusvoorst ettevõtlusõppe edendamiseks, tasus proovida.

Mart Kimmel, Pärnu Rääma Põhikooli haridustehnoloog

Noore ettevõtlikus mängib tulevikus suurt rolli!

Idee oma firma asutada saime koolitundidest, kus saime aru, et vanemad õpetajad ei oska läbi viia nutikaid tunde.

Lõime kaks aastat tagasi, kui olime 9. klassis, Väätsa Põhikooli poistega minifirma, mis tegeles digi-tundide andmisega. Firma eesmärk oli pakkuda teenust koolidele ja ettevõtetele, et nende kooli või tööpäev muutuks huvitavamaks, kui selles kasutada oma nutiseadmeid.

Esimesed tuleristsed saime Järvamaa Luulepäeval ühte töötuba sisustades: korraldasime nutitelefonidega matkamängu, mis osutus üpris populaarseks.

Minifirmaga kaasnes ka esimehe koostööprojekt. Lõime **erlus-suhteid IM arvutitega**, **ga** koos käisime haridusmessil oma firmast rääkimas ning promomas **IM arvutite** tooteid. Saime sellest koostööprojektist julgust ning õppisime ennast korralikumalt väljendama. Saime minifirmat luues edaspidi vajaminevad ettevõtluskogemused, mis tulevad kindlasti kasuks.

Firmat alustasime Hooandja projektiga, mille kaudu kogusime raha, et luua oma firma koduleht ja soetada pulsikellad, millega digitunde läbi viia. Tänu lahketele inimestele saimegi raha kokku ja oma **need** soovid teostatud.

Meie minifirmas töötas koos minuga viis õpilast, ja firmas olid meil jaotatud igale inimesele oma vastutusalad. Kuna meie firma töötas tellimuse-põhiselt, saime täpselt panna paika ajakava enne tellimuse täitmist. Nii ei mõjutanud minifirma meie õpinguid ega seganud koolitööd.

Meie tegemisi toetasid juhendaja Anneli Tumanski ja minifirma poiste vanemad. Juhendaja andis nõu, kuidas peaks firma töötama ja aitas tööd koordineerida. Meid aitasid ka lapsevanemad, näiteks kui käisime haridusmessil, tuli lapsevanem lahelt appi ja sõidutas meid Tartusse.

Pärast minifirma tegevuse lõpetamist – tegime seda ühe aasta –, olid firmaomanikud õnnelikud. Saime ettevõtluskogemuse ja väga oluline on ka see, et teenisime raha.

Väätsa kooli minifirma poisid ehitasid üle-eestilist kuulsust pärvinud traiki.

Väätsal on pärast meie minifirma tegemist ettevõtluskirge jätkunud. Praegused noored saavad oma seadmeid kosmosesse, toimuvad rahvusvahelised projektid. Ilmselt on olnud meie firma nende eeskujuks.

Väätsa on väike ja kodune koht,

iga uus ettevõtmine tekitab väikeses kohas juurde elevust, see arendab kindlasti kogukonda. Tähtis on, et tekib ühtsustunne.

Sten Perillus, Väätsa Põhikooli viislane, Paide Gümnaasiumi õpilane

Hea õnne labidas ja Salajane jõulumees

Vodja mõisakoolis (ehk Rocca al Mare Kooli õppekeskuses Vodjal) sai ettevõtlustuhin alguse, kui 3. klassi poisid eelmisel kooliaastal tegid Lego-sõpradena Tic-Taci masinad.

Üks asutajatest, Oskar Põldvee: „Mängisin nagu tavaliselt ühel nädalavahetusel **legodega** ja ehitasin **tic-taci** masina. Kodus polnud **sedamil-legagi** laadida /.../, kui lõpuks need tic tacid ostad said, võtsin masina kooli kaasa, et huvilistele komme müüma hakata. Mõned julgusid osta, aga teised tahtsid, **ette** näitaksin. Klassivend **Tor** tahtis ka masinat ja ehitaski. Nii me hakkasimegi **tic tace** ühe sendiga müüma, kuni mul tuli mõte midagi suuremat teha.

Rääkisime õpetaja ja klassikaaslastega, nad olid kohe nõus kaasa lööma. Arutasime, kellele mis töö sobib, tegime plaani ja tööjaotuse ning näitasime õpetajatele. Läks natuke aega ning meil lubati oma firma teha.

Vodja Aktori asutajad koos logoga.

Mõtlesime, et võiks kõigi eesnimetatud (Alissa, Karl, Tommi, Oskar ja Remet) firmale nime ka panna, valisime Aktori. /.../Otsustasime kooli lahtiste uste päeval kohviku teha, müük läks üle ootuste hästi, aitäh

abilistele. Saime väärtuslikke kogemusi ning innustust uuteks ettevõtmisteks. Nii see kõik alguse saigi.“

Klassijuhataja ning kooli ettevõtluse ja majanduse õpetaja Marika Toots lisab, et Aktoriga osaleti Ette-

võtliku kooli edulugude konkursil, kus Järva maakonnas pälviti äramärkimine. Kooli ajalehes Ventilator on ka Aktorist kirjutatud.

Nüüdsete neljanda klassi õpilastel on kord nädalas eraldi tund, kus tegeleme õpilafirmat puudutavate, ka praktilise teemadega (näit. turu-uuring, tootearendus, raamatupidamine jne), lisab õpetaja. Talvel tehti ettevalmistusi Türi Jõuluturuks, seal saadi positiivne välimüügi kogemus. Laada eel käidi kahepäevasel praktilal OÜ Loojang kaupluses Järva-Jaanis, et saada nõuandeid müügitöö korraldamiseks ja klientide heaks teenindamiseks. „Töötasime välja ja valmistasime müügiks oma tooted – Hea õnne labidas ja Salajane jõulumees, tutvustab Marika Toots.

2. juunil on Aktor kutsutud mini-õpilafirmade laadale Tallinna Toompargis.

Meil ei ole ettevõtlus-õppetunde, aga arvame nii...

- Arvan, et ettevõtlusõppe peaks õpetama oma firma või muu ettevõtte asutamist ja rahaga hakkamasamist. Näiteks kuidas asutada ettevõtet, kuidas arukalt laenu võtta, rääkida maksudest ja kasumist ja kahjust. Natuke peaks õpetama ka seda, kuidas juba lapsena raha teenida.

- Ettevõtlusõppe peaks õpetama, kuidas olla ettevõtlik ja saada hea ning usaldusväärne töökoht. Selles tunnis peaksid lapsed õppima rahaga ümber käima, rääkima peaks laenudest, mis on laenu võtmise juures hea ja mis halb.

- Peaks saama ideid, kuidas raha teenida, milline õpilafirma luua, mida toota...

- Kuidas saada hakkama negatiivsusega ja elu tagasilöökidega, ka oma äri ajades, kui tulevad ette ootamatud raskused ja kui kõik ei lähe nii, nagu plaanis oli. Kuidas pääseda tärbarast olukorrast?

- Seda, mida tohib teha rahaga seoses ja mida ei ole mõistlik teha. Kas on mõttekas laenu võtta ja millistel tingimustel?

- Kuidas leida õige ala eluks? Millised iseloomujooned peavad olema, et mingil elualal töötada? Kas neid iseloomuomadusi, mida vaja, saaks ka arendada?

- Milliseid vigu tehakse kõige sagedamini? Peaks rääkima teiste ebaõnnestumistest ja äpardustest, et siis oleks neist võimalik õppida ja oma järeldused teha.

- Peaks rääkima sellest, kuidas aidata teisi, kuidas teha maailma paremaks, mis on heategevus ja vabatahtlik töö ja kus seda teha saaks.

- Kuidas on võimalik raha säästa? Üldse võiks rohkem teada, kuidas rahaga hakkama saada (laenud, üürid, töötasud jne).

- Käitumisõpetus. Kuidas jätta endast head muljet, kuidas meeldivalt suhelda ja hoida häid suhteid. Mis on viisakas, mis ebaviisakas või isegi solvav? Kuidas üksteisest õigesti aru saada, ka kehakeelt lugeda osata.

- Õpetajad võiksid anda ideid õpilastele vastavalt nende oskustele, võimetele, annetele. Näiteks kui keegi oskab autosid joonistada, siis võiksid õpetajad soovitada tal minna autodisaineriks õppima või tööle sel alal.

- Kuidas ja kuhu investeerida? Mida peaks teadma aktsiatest?

- Peaks teadma ettevõtlusega seotud seadusi. Mis on seaduslik ja mis ebaseaduslik? Peaks teadma, kuidas mitte sattuda kogemata kuritegelikule teele, kuna ei tunne, ei tea seadusi. Kust saaks selle kohta infot küsida, mida tohib ja mida mitte.

- Kuidas teha oma toodetele või teenustele reklaami, mis mõjuks. Kuidas inimestega manipuleeritakse? Misesugused on reklaamitrikid?

- Kuidas rahaga ümber käia ja mitte pankrotti minna.

- Kuidas tagada klientide heaolu.

- Koolis võiks olla suurem õpetatavate keelte valik, näiteks hispaania keel, prantsuse keel, jaapani keel.

Kivimäe põhikooli 8. klassi õpilaste mõtted kogus õpetaja Mari Teinemaa

Ettevõtlusõpe algklassidest gümnaasiumini

EPP VODJA

JA EESTI ARENDUSJUHT

Ettevõtlusõpe koolides ei ole pelgalt teadmiste pähetuupimine, oskus koostada äriplaani või arvutada palku. Teadmistega sama oluline on ettevõtliku eluhoiaku kasvatamine, positiivne suhtumine ettevõtlusse ning teadmine, et õnnelikuks eluks on võimalusi rohkem kui üks.

Ühekordsetel sündmusel osalemisega võib saada küll tõuke ettevõtlikkuseks, aga mõju püsimiseks on vaja järjepidevat kordamist. Seda kinnitavad nii aju-uuringud, arengusühholoogide seisukohad kui ka hiljutisest Euroopa õpilasfirma programmi mõju hindamisest (ICEE projekt aastatel 2015-2017, milles osales neli Eesti kooli) tulemused. Uuring kinnitas: kui noor inimene osaleb ettevõtlusõppes vähem kui 100 tundi, ei ole sel mõju või halvimal juhul on isegi negatiivne!

Paljud õpetajad ja koolijuhid teavad seda uuringutetagi. Eestis tegeletakse väga paljudes koolides ettevõtlusõppega algklassidest alates ja gümnaasiumi lõpuni välja. Ka Junior Achievement Eesti pakub ettevõt-

lusõpet koos rahatarkuse esmaste teadmistega juba esimestest klassidest. Liigutakse üldiselt üksiku poole, juba olemasolevatele teadmistele lisatakse uusi ja keerukamaid.

Õpetada tegutsedes

Algkooliski juba lisatakse ettevõtliku eluhoiaku arendamisele pisut jõukohaseid teadmisi (iga soov ei ole veel vajadus, töö vajab õiglast tasu jm.). Mida vanemaks laps saab, seda enam õpib ta ka teooriat. JA Eesti programmide omapära on õpetada tegutsedes ja sageli ei saa noor arugi, et tegemist on õppeprotsessiga. Väga hea, kui ettevõtlusõpet toetab kogu kool ja ideaalis teeme koostööd Ettevõtliku Kooliga, kelle missioon on muuta ettevõtlikuks kogu koolipere.

Meie lipulaev on õpilasfirma programm, mille põhikooli variant on minifirma programm. Siin läbivad noored õpetaja ja ärimentori toetava pilgu all kogu ettevõtte elutsükli idee ja meeskonna leidmisest kuni firma lõpetamise ja kasumi (või kehvemal juhul kahjumil) jaotamiseni. Sinna mahub tootearendus, firmasisesed probleemid lahendamine, suhtlemine tarnijate jt

partneritega, õpilasfirma kohustuste mahutamine pingelisse kooliellu ja vabasse aega ning muidugi ka müük ning majandusarvestus. Osaletakse õpilasfirmade laatadel maakondades. See kõik annab noortele kindlasti kokku rohkem kui 100 tundi praktilist õpet ja analüüsimist.

Minifirmad ja õpilasfirmad võtavad igal kevadel omavahel mõõtu. Tänavuse minifirmade võistluse lõppvoor 16. aprillil Valgas jõudis

12 minifirmat. Pika arutelu järel kuulutati parimaks Põlva Kooli minifirma Kristallselge, kus piigad toodavad kristallikujulisi seepe, ärgitavad lapsi käsi pesema ning – nende kasum ületas 1000 eurot, mis sageli ei ole jõukohane õpilasfirmalegi. Kristallselge sai auhinnaks võimaluse end proovile panna Rootsi õpilasfirmade laada rahvusvahelisel poolel.

Selle aasta parim õpilasfirma selgub 11. mail Eesti Rahva Muuseumis.

mis. **Võistluse otseülekannet näeb Junior Achievementi Facebooki lehel:** <https://www.facebook.com/jaesti/>. Võistlusel osaleb 21 selle aasta parimat ja parimatest parim sõidab juulis Eestis esindama Euroopa õpilasfirmade võistlusele.

Eesti õpilasfirmadel on Euroopas hästi läinud, kolmel korral on võidetud esikoht (Roheline Jälg, Kolm Põrsakest, Festera). Oma õpilasfirma kogemuse kohta kirjutas praegune OÜ Festera juht Joonatan Oras: „Gümnaasiumiõpilane, kui Sa ei tea, mida oma tulevikuga teha, tee õpilasfirma! See on Sinu tuleviku väetis.“ Ta lisab: „Õpilasfirma on pea ainus võimalus omandada ettevõtluskogemus ilma suurema riskita. Ebaõnnestumisel on suurem materiaalne kahju välistatud ja vigadest õppides on lihtsam alustada juba järgmist ettevõtmistega. Seejuures on päris ettevõtte ja õpilasfirma vaheline erinevus õhkõrn.“

JA Eesti eesmärk ei ole muuta kõik noored ettevõtjateks. Inimesel peab olema valikuvõimalusi, ta peab ennast tundma ja julgema võtta vastu enda, oma riigi ning miks mitte kogu maailma elu muutvaid otsuseid.

Pange tähele!

Programmi Edu ja Tegu toel saab veel TASUTA liituda Ettevõtliku kooli ja Junior Achievementi programmiga. Kasutage võimalust!

Eesti Rahva Muuseumis selgub

11. mail

Eesti parim õpilasfirma 2018

#PÕF18

Finaalis on 21 parimat õpilasfirmat oma tegevusaruannete põhjal.

Võistlusel on neil 4 minutit aega enda tutvustamiseks, tuleb vastata žürii riskisütlusele ning näidata oma toodet ja müügiioskusi stendivoorus.

Võistluse otseülekannet näeb Junior Achievement Eesti Facebooki lehel: www.facebook.com/jaesti/

Pidulikult õhtul kuulutatakse välja ka Aasta ettevõtlusõpetaja 2018, Junior Achievement Eesti Aasta Mentor 2018 ning Junior Achievementi Vägev vilistlane 2018.

Eesti parim õpilasfirma esindab riiki Euroopa õpilasfirmade võistlusel Belgradis tänavu 16.-19. juulil.

Junior Achievement Eesti soovib: vaadake võistluse „Eesti parim õpilasfirma 2018“ otseülekannet klassitunnis ning elage omadele kaasa.

Ülekande leiad: JA.ee

Pane koolitused kalendrisse kirja!

7. ja 11. mai Uute tehnoloogiate kasutamine ettevõtlusõppes, Tallinn
Kuidas haridustehnoloogilised pädevused toetavad tehnoloogilisi oskusi ettevõtlusõppe keskkonna loomisel. Veebipõhised keskkonnad ja tööriistad ettevõtlusõppes.

8.-9. mai Kaasaegsete turunduspädevuste arendamine, Tartu

11. mai Loovustehnikad ettevõtlusõppes, Narva (vene keeles)

14.-15. mai Arendusmeeskondade juhtimine ettevõtlusõppes, Tartu

Uued teadmised ja oskused arendusmeeskondade juhtimiseks oote- ja/või teenusearenduse protsessis.

15. mai Enesejuhtimine, Tallinn

Enesejuhtimine võimalustest ettevõtluspädevuse valdkonnas.

16. mai Väärtusloome, Tallinn

Ettevõtluspädevuse väärtustloov mõtlemine, lahenduste leidmine, arendamise võimalused.

17. mai Entrepreneurship and employability, Tallinn

22. ja 29. mai Suhtlemise ja koostööalaste pädevuste arendamine, Tartu

23. mai Tehnoloogiaettevõtlus, Tartu

24. ja 30. mai Ettevõtlikkus praktikatööde juhendamisel, Tallinn

Ettevõtluspraktikate juhendamine, kommunikatsioon, koostöö ja suhtevõrgustike loomine.

25. mai Ettevõtlusõppe baasmoodulite rakendamine 4. ja 5. taseme kutseõppe õppekavades, jätkukoolitus, Tallinn

Kuidas ettevõtlusõppe baasmoodulit metoodiliselt õppetöös rakendada

29. mai Teaduse komertsialiseerimine, Tartu

1. juuni Koostööseminar „Õppetöö põnevaks ja eluliseks koostöös ettevõtjatega“, Tartu.

Kogemuslood Eesti koolides ja ettevõtetes seni tehtust. Praktilises töötoas päeva teisel poolel luuakse ise uusi projekteid. Uued kontaktid, üheskoos leitud lahendused ning teiste kogemustest saadud mõtted aitavad loodetavasti nii mõnegi toreda projekti oma kogukonnas ellu viia. Sarnane seminar on plaanis sügisel.

12. juuni Sotsiaalsed oskused, Tallinn

Kuidas sotsiaalseid pädevusi rakendada ettevõtlusõppes, toetamaks õppija edukust ettevõtja või ettevõtliku töötajana

Koolitusinfo:

www.ettevotlusope.ee ja www.facebook.com/ettevotlusope

Tasub teada:

11. mail selgub Eesti Õpilasfirma 2018

2. juunil Tallinna Toompargis Minisfirmade laat

22. juunil on Ettevõtliku kooli edulugude konkursi „Õppimine on põnev!“ tähtaeg

27.-29. juunil Lammasmäel Junior Achievement Eesti ettevõtlus- ja majandusõpetajate suvekool Lammasmäel

Kevadsuvised STARTERI finaali Tartu Ülikoolis, Tallinna Tehnikaülikoolis ja Tallinna Ülikoolis

14. septembril Edu ja Tegu ettevõtlikkuskonkursitööde esitamise tähtaeg

18. oktoobril Paide PMuusika- ja Teatrimajas toimuval Haridusmessil kuulutatakse välja „Ettevõtliku kooli“ edulugude konkursi võitjad

Novembris 2018 Edu ja Tegu võitjate tunnustamine

KÕIKIDELE KOOLIDELE!

ve kuulutab varsti välja uue Avatud taotlusvooru, kus saate taodelda raha ettevõtlusõppe praktilisemaks muutmiseks ja koostööks ettevõtjatega.

Jälgige meie edasisi teateid!

Ettevõtjad-lapsevanemad!

Iga Eesti kool ootab teie panust ettevõtlusõppesse. Tark lapsevanem teab, et ettevõtlikkus viib edasi! Ja oma kogemusi jagades saab uuel põlvkonnal alguse lihtsamaks teha. Eeskujulik lapsevanem, võta palun ühendust oma kooli või oma lapse kooliga ja lepi kokku ettevõtlusõpetuse aeg!

Ettevõtluskogemuse saab õppides ettevõtluskülas, -laagris või ka teatris

ETTEVÕTLUSÕPPE MITMEKESISEMAKS MUUTMISEKS ON KOOLIDELE TOEKS ERINEVAD TOREDAD JA KASULIKUD ALGATUSED, MIDA ÕPETAJAD SAAVAD ETTEVÕTLUSÕPPEGA SIDUDA. NEED ALGATUSED EI ASEENDA SÜSTEEMSET ETTEVÕTLUSÕPET, AGA HUVITAVAL JA MÄNGULISEL MOEL TÄIENDAVAD ÕPPIMIST.

Tartus on ligi kümme aastat tegutsenud Ettevõtlusküla, mille meeskond panustab sellesse, et Eestis oleks rahatark rahvas ehk palju loomingulisi ja julgeid ning ettevõtlikke inimesi.

Ettevõtlusküla üks asutajatest Evelin Rätsep räägib, et küla pakub ettevõtlusmänge kõigile õppijale, lastealastest kuni gümnasistideni. Koolieelikele sobib õpetlik „Minu raha“ programm ning algkoolist alates mängud „Ettevõtlilik pere“ või „Ettevõtlilik kodanik“. Mänge saab mängida nii Eesti esimeses ettevõt-

lusõppe keskkonnas Tartus kui ka oma lasteaeda või kooli osta. Ettevõtlusküla programmid on tasuta. „Teeme kogu aeg tööd selle nimel, et mängud oleksid õpetajale järjest mugavamad kasutada ja õpilastele jaguks uusi võimalusi,“ ütleb Rätsep. Tema sõnul on tõhusaim, kui korra mängitakse Ettevõtluskülas ja siis koolis edasi.

„Ettevõtliku kodaniku“ mäng sobib alates 12 aastast, nemad on juba valmis süvenema, ütleb Rätsep. Selles on kõik mängijad ettevõtte omanikud ja peavad tegema

juhtimisotsuseid, mis aitaksid firmal raha teenida ning töötajatele palka maksta. Kulud on väga kõrged ja pea peab kohe tööle panema: kas ja kust vähendada kulusid ning kuidas suurendada tulusid. Mängus on ka linnavalitsus, mis esindab riiki, igalt palgalt tuleb maksta maksud ja ettevõttele saada tegevusluba. Mängu lõpuks mõistavad noored, kuidas majanduses on kõik seotud ja millist rolli mängib riik.

Oskused mängu kaudu

„Usume, et kõige rohkem omandab inimene eluks vajalikke oskusi mänguliste ja rõõmsate kogemuste kaudu, mis sunnivad mõtlema ja katsetama,“ sõnab Rätsep. Näiteks oli kevadise koolivaheaja õppemängus igal perel suur unistus, mille täitumiseks tuli ühiselt raha säästa.

7–11-aastased mängijad juhivad pereettevõtet ja teenivad kaupu ning teenuseid müües ettevõttele raha. Tehtud töö eest makstakse palka ning perel tuleb koos otsustada, millised elamiseks vajalikud kulutused kaetakse ühiselt, kust on võimalik kokku hoida ning kui palju iga pereliige oma soovidele raha võib kulutada.

Ettevõtlusküla vedajad usuvad, et eestlastel on nutikas ja töökas rahvas ning meil on rohkelt potentsiaali oma elujärge parandada. Mängu juhendavad valdavalt pedagoogika tudengid on koolitatud mängijale toeks olema ilma asju ette ütlemata. Küsimustega suunates saavad mängijad ise eri võimalusi ja lahendusi märgata ning katsetada. Mängu disainides on põhieesmärk olnud luua mängijale turvaline raamistik, mille sees on väga palju vabadust ja ise

otsustamist. Mängu on teadlikult sisse disainitud ebaõnnestumised ja ka raha puudujääk, mis sunnivad mängijaid mõtlema ja loominguliselt probleeme lahendama.

Ettevõtlusküla eestvedajad usuvad, et parim, mis me oma lastele tulevikus hästi hakkama saamiseks anda saame, on kohanemisvõime, kiirelt otsustamise oskus ning julgus katsetada ja eksida.

Tartlastele on eeskujuks Soome Yrityskylä ja Junior Achievementi Biz-Town, kuid mängulised koolitused on sündinud Eestis meie vajadusi arvestades ehk sobivad siia kõige paremini.

Ettevõtlusküla on pärvinud Eesti Ettevõtlikkuse edendaja 2017 ja ka Euroopa Ettevõtlusvaimu edendaja 2017 tiitli.

Epp Alatalu

Prooviks ettevõtlust laagris?

Teame ju, et lisandväärtus tuleb ettevõtlusest, mitte riigiametitest. Samas lähevad parimad ülikooli lõpetajad sageli tööle riigiametitesse ja ainult väike osa valib ettevõtja vastutuse. Põhjuseid on mitu – alates riigitoetuste stabiilsusest ning lõpetades meie ühiskonnas toimuvate arengutega, kus otsustatakse ning korraldatakse üha rohkem ära riigi ja kohaliku omavalitsuse tasandil ning nii väheneb inimeste endi otsene vajadus otsustada ja vastutada. Loodan, et Haridus- ja Teadusministeeriumi ettevõtluskonkurss Edu ja Tegu ärgitab lapsi ja noori olema ettevõtlilised ning andma Eestile edasiliikumiseks uut energiat ja hoogu.

Ettevõtlikkusjulgust ja -oskusi saab kinnistada ka koolivälisel ajal ning eelmise aasta kogemuse põhjal kinnitan, et väga sobiv vorm on suvelaager. Nii nagu Edu ja Tegu programmi üks juhtumõtteid on – veeda suvi ettevõtliliku! 2017. aastal korraldasid Ettevõtluslaager MTÜ noored laagrijuhid kuuepäevase laste- ja noorte pilootlaagri Põlva- maal Rasina vanas koolimajas, kus oli 42 9–16-aastast osalejat. Tuli kõikjal Eestis – Pärnust, Saaremaalt, Tallinnast ja mujalt.

Laagri teema oli „supervõimed“, ehk need tugevad küljed, mida arendades ning millele toetudes saab igaüks edu saavutada. Laste ja nende vanemate tagasiside laagris oli suurepärane, oma ettevõtmiste tarvis saadi nii ideid kui ka otsest abi.

Tänavu on ettevõtluslaagris kolm vahetust, ning vahetused on jagunenud kas 9–12- või 13–16-aastastele. Ettevõtluslaagri juhendajate meeskond on otsustanud oma töö panna välja ka Edu ja Tegu konkursile ehk on oodata iseäranis läbimõeldud ja huvitavat laagriprogrammi.

Laagri läbiv teema on „maailmamuutjad“ ehk iga tegu, mis eeme, muudab maailma, ja kõik otsused olgu vastutustundlikud. Vanemas vanuserühmas tegeletakse ideedega, mis võiks olla õpilasfirma loomise alus. Igal laagripäeval on oma peateema – koostöö, äriidee, raha ja väärtus, klient, turundus ja esitlus.

Laagrisse on oodatud kõik pilootlaagris osalenud kui ka kõik uued huvilised.

Täpsem info: <http://ettevotluskyla.ee>.

Kalle Piit, ettevõtluslaagri mentor

Ettevõtlusteater õpetab ja julgustab

Ettevõtlusteater MTÜ on üle viie aasta julgustanud koolinoori olema ettevõtlilised. Seejuures mitte ainult kasumile suunatud ettevõtteid rajama, vaid tegelema ka sotsiaalse ettevõtlusega ning õpetab rahatarkust. Eesmärk on kasvatada teadlikkust ja lisada oskusi, uuendusmeelse hoiaku kujundamine, koostöö soodustamine ja kogemuste vahetamine.

Ettevõtlusteater on loodud selleks, et aidata mõista ettevõtlusmaailma ja ettevõtjaks olemist, kogedes teiste õnnestumisi ja ebaõnnestumisi ning neist õppides. Ettevõtlusteatri metoodika võimaldabki selgitada asju praktika ja eluliste näidete kaudu. Ettevõtlusteatri integreerime erinevaid aineid ja õpetame majandust, ettevõtlust ja rahatarkust teksti kirjutades, lavastades ja näitlejaiks-publikuks olles.

Loo ja etenduse aluseks oleva materjali leiavad osalejad ajakirjandusest, ettevõttekülastuse või õppepraktika käigus. Külastatud on nii IT-valdkonna suurtegiidajaid kui ka mittetulundusühinguid. Ettevõtlusteatri tegemisel saab loetu-nähtu või kogetu alusel koostada stseenid, loo või juhtumi taastlavastada ning ettekandmise järel arutleda selle üle, kuidas ise sarnases olukorras teistmoodi teha. Tegutsemisjulgust lisab teadmine, et mõni-

kord su tegemised õnnestuvad ning vahel peab lihtsalt veel õppima, aga ebaedu ei ole olemas. Ettevõtlusteater annab võimaluse näidata ettevõtlussituatsioone eakaaslaste silmade läbi, andes neile senisest erineva õppimiskogemuse.

Ettevõtlusteatri metoodika võimaldab seostada õpitavat eluga. Noored sõnandavad oma ettevõtmistesse vajadusel nõu ja jõuga sobivaid inimesi kaasata, võtta ja kanda vastutust. Õpilased suudavad oma võimeid ja tegevuste tulemusi hinnata ning väärtustada. Rakverest pärit Ettevõtlusteater on oma koolitusi teinud eeskätt Virumaal, aga pilootetendust on esitatud enam kui 40 koolis üle Eesti Saaremaast Võrumaani. Ettevõtlusteatri metoodikat on kasutatud koostöös Junior Achievement Eestiga toimunud suvekoolis. Oma tegemisi oleme tutvustanud Ukrainas, Islandil, Fääri saarte ja Leedu õpetajatele ning Eestis resideeruvatele diplomaatidele. Eelmise aasta lõpus korraldati Torma Rahvamajas Voore Põhikooli ja C. R. Jakobsoni nim Torma Põhikooli noortele Ettevõtlusteatri töötuba. Meie loodud õpiobjektid ning hulgaliselt näitelugusid leiab ettevotlusteater.ee.

Diana Tandru, MTÜ Ettevõtlusteater

Pärandivaderid panustavad kogukonna hüvanguks

ELLE LEPIK
PÄRANDIVADERITE
PROJEKTI EESTVEDAJA

Oleme muutunud tugevate kogukonnaliikumiste maaks, igal aastal on rohkem Teeme Ära! talgupäevalisi ning kohalikku elu parendavad-riikastavad külaliikumised ja linnaosaseitsid. Hea võimaluse õpilaste sotsiaalselt ettevõtlikkust arendada ja rakendada annab kaasalöömine Pärandivaderite algatuses, mis Edu ja Tegu vaates on samuti tark läbi mõelda.

Pärandivaderite eeskuju on juba 17 aastat Norra Kultuuripärandi Fondi koordineeritud projekt „Hoolda pärandipaika“, mis sai 2012. aastal Europa Nostra muinsuskaitse auhinna. Algatus aitab tundma õppida oma kodukoha kultuuripärandit, mõista selle väärtust ja kaasa aidata selle säilimisele. Pärandivaderid korraldavad oma kodukoha hooldamist vajavaid ja/või unustusse vajunud pärandipaiku. See on lapsele ja noorele hea võimalus näidata üles ettevõtlikkust ja osaleda õpilaste oma kodanikualgatuse projektis.

Õpilased pakkusid idee

Kui õpetaja Mart Kimmel Pärandivaderite algatust oma õpilastele tutvustas, pakkusid Tartumaa Kuuste kooli kuuenda klassi õpilased välja korraldamist vajava paiga – kõrgemal küngal asuva Kõivussaare kivikalme, mille kohati suuremad raudkivid maapinnal näha. Kevadel olid kivikalme korraldustalgud – korjati kokku ja viidi minema prügi, samuti puhastati kalme ümbrust. Kuna paik on arheoloogiamälestis, tuli ettevaatlik olla ja kalme kultuurkihti mitte kahjustada. Siin juhendas Muinsuskaitseametit Tartumaa vaneminspektor Anu Kivirüüt.

Lisaks sellele, et koolitundides tegeletakse ettevõtlikkuse edendamise

misega, on näiteks Ettevõtliku kooli võrgustikku kuuluva Virtsu kooli 7. ja 8. klassi poisid panustasid septembris Virtsu mõisa ait-tallihoone taastamistöös juures. Kogukond plaanib hoonesse rajada kõigile avatud seltside maja, kus leiavad kodu muuseum ja muuseumipood, käsitööselti savigoda ja kohaliku rahva kohtumispai. Hetkel taastatakse poolel hoonel endist katusekuju ning pärandivaderid aitasid enne ehitaja tulekut koristada hoonet lammutusprahist.

Praegu ehitavad 9. klassi poisid Virtsu mõisa peahoone 1,5-meetri pikkust maketti, mida saab lisaks õppematerjalina kasutamisele eksponeerida ka erinevatel üritustel, et kohalikud ja külalised saaksid hoonest algusest välimusest aimu. Ühest mõisakompleksist on järel vaid mõni abihoone, peahoone põletasid 1917. aasta suvel maha Vene sõjalaevadelt maale tulnud madrused. Maketi-idee autorite ettevõtlikkus ajendas omakorda tegutsema õpetajaid ja koolikaaslasid. Selleks, et joonised maketi tegemiseks rutem valmis saaksid, korraldati koolis Virtsu mõisa projektipäev. Eesti mõisakultuurist rääkis muinsuskaitse ekspert Viljar Vissel, toimusid töötoad: õues mõõdistati ja pildistati hoone paekivikeldrivaremeid, ajalooliste fotode järgi joonistati arvatav siseruumide plaan, joonistati tapeete jms. Mõisakompleksi kohta kogutud materjal ja fotod on plaanis laadida üles Vikipeediasse.

Talgutöö õpetab

Talgutöö õpetab arvestama kaaslastega, arendama organiseerimisoskust ning lahendama erimeelsusi. Samamoodi Ettevõtliku kooli võrgustikku kuuluva Valjala põhikooli õpilased Saaremaal koondasid jõud terve kooliperega ja kaasasid kogukonna Valjala hävinud kalmistu korraldamisele. Seal on näha veel mõisnike

Pärandivaderid Virtsu mõisa ait-tallihoone taastamistööl. Pildistas Jüri Mõniste

Purustatud krüptiplaatide tükide kokkuvedamine Valjala vanal kalmistul. Pildistas Jaanus Mägi

krüpthaua paljastunud kivimüüre, palju on lõhutud hauaplaatide tükke. 1970. aastate keskel kalmistule rajatud palliväljakud on võssa ja rohtu kasvanud. Vaate avamiseks kalmistu säilinud osadele võtsid lapsevanemad maha võsa ja ohtlikud puud, õpilased vedasid oksid, koristasid prügi ja riisusid. Oksahakkega parandati Valjala terviseraja katet. Nüüd

on kogu surnuaia kiviaed nähtav ja kalmeteni pääseb päevavalgus.

See oli kingitus 100aastasele Eesti Vabariigile, Valjala vana kalmistu kohta oli koolis fotonäitus “Pärand südames”, koolis peeti konverentsi ja räägiti ka lastevanemate koosolekul. Õpilaste arvamusi ja mõtteid vana kalmistu korraldamisest avaldati koolilehes ning vallalehes.

Valjala koolilapsed ja ka lasteaiälapsed saavad vanalt surnuaialt alguse saaval loodusrajal pidada loodusõpetuse-, ajaloo- ja liikumissovetuse tunde. Valjala kooli direktor Aive Mõistlik ütleb, et lisaks pärandivaderite projektile on ettevõtlik olemine oluline – ja ootab, mis tagasiside nende Ettevõtliku kooli aruanded seekord saavad.

Vanalinnaekskursioon kui konkursitöö

Juba mitmel aastal juhivad gümnaasiumiõpilased maikuus Muuseumiõöl Tallinna vanalinna ekskursioone. Tudeeritakse põhjalikult vanalinna ajalugu ja mõeldakse läbi huvipakkuvad teekonnad. Giidina üles astumine on õpilaste jaoks vabatahtlik, õpetajad neid selleks ei kohusta. Küll aga abistavad ja juhendavad ekskursioonide ettevalmistamisel.

Ettevõtmine käivitub kultuuripärandi teema-aastal, mil gümnaasiumiõpilased tegid Tallinna päeval 15. mail vanalinnas ekskursioone põhikooli õpilastele. Alates 2015. aastast toimuvad ekskursioonid muuseumiõöl raames. Ekskursioonijuhite on ette valmistanud nii Gustav Adolfi

Gümnaasium, Haabersti Vene Gümnaasium, Jakob Westholmi Gümnaasium, Tallinna Õismäe Vene Lütseum, Tõnismäe Reaalkool kui ka Vanalinna Hariduskolleeegium.

38 õpilasgiidi

Eelmisel aastal liikus vanalinnas 15 ekskursioonigruppi, õpilasgiide oli 38 ja neid juhendas 3 õpetajat. Gümnaasiuminoorte jaoks on see võimalus õppida sügavuti tundma kultuuripärandit ning anda teadmisi edasi teistele. Ringkäike ette valmistades muutub meie vanalinn ning selle kirju ajalugu noortele põnevamaks ning kodusemaks. Ise uurides ja seletusi jagades on noortel lihtsam ka mõista, mis on kultuuripärand ning miks

seda kaitsma peaks. Ühtlasi arendab see mitmeid eluks vajalikke oskusi ja vastutustunnet oma kodukoha ees. Ettevõtmises osalevad õpilased ja õpetajad hindavad võimalust muuseumiõöl giidioskusi praktiseerida ning kohaliku kultuurielu rikastamise heaks panustada. Arvestades Edu ja Tegu ettevõtlikkuse konkursi tööformaadi sarnasust giidide senisele praktikale jäädvustatakse protsess ka konkursi tarvis.

Muuseumiõöl, 19. mail algavad noorgiide ekskursioonid kell 18 ja on tasuta. Ekskursioonidele saab registreeruda Muuseumiõöl kodulehel.

Elle Lepik
Muuseumiõöl vabatahtlik

“Inimene ei jõua üksi kaugemale. Kui tahad olla edukas, leia endale kaaslasid, kellega koos asjad läbi arutada ning tegutsema asudes ülesandeid jagada. See eeldab, et oskad oma mõtteid selgitada ja teiste omi kuulata. Selgelt mõtlemist, kõnelemist ja teiste kõnest aru saamist tuleb pidevalt treenida.

JAAN TÕNISSON ETTEVÕTLIKKUSEST